

Ntatk

Nederlands Tijdschrift *tegen de* Kwakzalverij

JAARGANG 129 | 2018 | 1

Homeoprophylaxis

FMWV

Hoop en valse hoop

Het Nederlands Tijdschrift tegen de Kwakzalverij (v/h Actieblad, v/h Maandblad tegen de Kwakzalverij) is een uitgave van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, vereniging tot evaluatie van alternatieve behandelmethoden en tot bestrijding van kwakzalverij

ADVIESRAAD

Prof. dr. J. A. den Boer, hoogleraar biologische psychiatrie
Prof. dr. P. Borst, emeritus hoogleraar klinische biochemie
Prof. dr. D. D. Breimer, emeritus hoogleraar farmacologie
Prof. dr. W. M. J. Levelt, emeritus hoogleraar psycholinguïstiek
Prof. dr. F.J. van Sluijs, emeritus hoogleraar chirurgie gezelschapsdieren

REDACTIE

B. van Dien, ntttk.r@xs4all.nl

Aanleveren van kopij, maximaal 1500 woorden, in Word. Afbeeldingen dienen als aparte bestanden aangeleverd te worden, elektronische figuren tif- of jpeg-format, minimaal 600 pixels. De redactie behoudt zich het recht voor artikelen en brieven te redigeren en in te korten. De auteurs verlenen impliciet toestemming voor openbaarmaking van hun bijdrage in de elektronische uitgave van het Nederlands Tijdschrift tegen de Kwakzalverij.

Jaarabonnement: € 37,50

Losse nummers: € 9,50

ISSN: 1571-5469

Omslagtekening: *Homeopatencongres* door Peter Welleman

Vereniging tegen de Kwakzalverij opgericht 1 januari 1881
Correspondentieadres: Postbus 15682, 1001 ND Amsterdam
tel: 0653327764, e-mail: secretariaat@kwakzalverij.nl

BESTUUR

Voorzitter: N. Terpstra, huisarts, Venhuizen
Secretaris: mw. C.J. de Jong, anesthesiologe, Amsterdam
Penningmeester: drs. R. Giebels, econoom, Amsterdam

LEDEN

G. R. van den Berg, psychiater n.p., Amsterdam
Dr. M. J. ter Borg, MDL-arts, Veldhoven
Prof. dr. F.S.A.M. van Dam, emeritus hoogleraar psychologie, Amsterdam
Dr. T. P. C. Dorlo, farmacoloog, Amsterdam
Mr. Th. J. Douma, oud-advocaat, Leiden
Prof. dr. M. W. Hengeveld, emeritus hoogleraar psychiatrie, Leiden
Mw. drs. S. J. M. Josephus Jitta, docente Italiaans, Amsterdam
Dr. J.T. Lumeij, uhd diergeneeskunde, Houten
Dr. C. N. M. Renckens, vrouwenarts n.p., Hoorn
Prof.dr. L.J.A.Stalpers, radiotherapeut, Amsterdam
Mw. dr. Y.H. Tak, apotheker, Utrecht
Mw. dr. ir. C.A. Vietsch, architecte, Vlaardingen
M. A. Westerouen van Meeteren, medisch-juridisch adviseur, Vught

ERELID

I. A. van de Graaff (1943-2009)

EREVOORZITTER

Dr. C.N.M. Renckens

De contributie bedraagt minimaal € 45 zults met inbegrip van een abonnement op het Nederlands Tijdschrift tegen de Kwakzalverij; voor studenten, oio's en leerling-verpleegkundigen € 15; begunstiger wordt men door schenking aan de vereniging van minimaal € 400. Rekeningnummer NL37INGB0000032237 ten name van de penningmeester van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, Amsterdam

www.kwakzalverij.nl

De wereld redden met 'homeoprophylaxis'

Janneke Donkerlo

Eind oktober kwamen homeopaten uit tien verschillende landen bijeen in Soesterberg rond het thema 'homeoprophylaxis', het voorkomen van ziekten door middel van homeopathie. Vaccineren is desastreus, aldus de aanwezige homeopaten. 'Als we zo doorgaan, is in 2035 een op de twee kinderen autistisch'. De oplossingen die de sprekers boden liepen nogal uiteen.

De organisatoren van de internationale homeopathieconferentie hoopten op een spetterende Nederlandse première van *Vaxxed*, de omstreden anti-vaccinatiedocumentaire uit 2016 van de Brit Andrew Wakefield. Wakefield stelt in de film dat het mazelenvaccin autisme veroorzaakt. Het artikel dat hij in 1998 hierover in *The Lancet* schreef, werd enkele jaren later ingetrokken toen bleek dat hij had gesjoemeld met gegevens. Vanwege deze fraude moest hij zijn dokterstitel inleveren. Een ingrijpende maatregel, maar voor homeopaten geen reden om te twijfelen aan zijn bevindingen.

Op de avond van de vertoning ging het echter mis. De voor 500 euro gekochte film werkte niet op het aanwezige apparaat. Nadat medewerkers ad hoc in het dorp gloednieuwe apparatuur hadden aangeschaft, bleek de ondertiteling niet synchroon te lopen met het beeld. Een live-verbinding met de Verenigde Staten moest vervolgens uitkomst bieden. Toen de film eindelijk van start kon gaan waren verschillende externe belangstellenden – die speciaal voor de film waren gekomen en een kaartje hadden gekocht à 25 euro – boos weggelopen, aldus mede-organisator van de conferentie Martin de Munck.

De volgende dag was er van het debacle weinig meer te merken. Een select gezelschap van 97 mensen uit tien verschillende landen laafde zich aan verschillende sprekers. Japan was met 44 deelnemers goed vertegenwoordigd. Hun aanwezigheid beperkte zich echter tot de zaterdagochtend waarop een Japanse homeopate haar presentatie gaf. Daarna hadden de Aziaten een 'ander programma' en bleef een 50-tal deelnemers over, inclusief sprekers.

EI

Wat Torako Yui haar toehoorders die ochtend te vertellen had, was spectaculair. Volgens Yui (die zichzelf dr. noemt) zijn er veel parallellen tussen ZEN en homeopathie. Yui introduceerde in 1996 homeopathie in Japan. De mens kun je vergelijken met een ei, legt ze uit: het eigeel is de ziel, het eiwit de geest en de schaal is als het fysieke lichaam. Ziekten zijn altijd het gevolg van innerlijke blokkades en verstoringen van het spijsverteringskanaal. Of je het nu hebt over infecties, allergie, kanker, dat maakt niet uit. Yui beroept zich op Hahnemann die ook benadrukte dat je emoties niet moet onderdrukken. Behandeling moet daarom altijd op drie niveaus plaatsvinden: lichaam, ziel en geest.

Om te beginnen bij de ziel: deze hunkert naar zingeving. Mensen zijn op aarde om liefde te geven. Als je in dit leven alleen komt 'halen', dan wordt je ziel steeds 'viezer'. Dat kan ontstaan in dit leven, maar als je jezelf niet goed kunt uiten en een huidziekte hebt, kan dat ook komen omdat je bijvoorbeeld in je vorige leven zelfmoord hebt gepleegd. Je moet dan je *inner child* leren om dankbaar te zijn voor het huidige leven.

Voor kinderen is dat spiegelen lastig, omdat ze nog niet kunnen reflecteren. Daarom krijgen ze kinderziektes. Zo krijgen vooral kinderen die heel koppig zijn en niet van regels houden de bof. Mazelen zie je vaak bij kinderen die niet de bevestiging van hun ouders krijgen die ze nodig hebben. En kinderen die kinkhoest oplopen, willen volgens Yui altijd winnen: hun gedrag reflecteert de emoties (de zogenaamde blueprint) van tuberculose. Je kunt de zieke dan helpen met een nosode (verdunning van een pathogeen) van Tuberculum.

LIEFDEVOLLE AANDACHT

Als je kinderziekten onderdrukt, ontnem je volgens Yui het kind de kans om spiritueel te groeien. Bovendien zijn kinderen afhankelijk van hun ouders, die ook weleens steken laten vallen. En dat leidt onherroepelijk tot chronische kwalen. Ze ziet dat vaak in haar praktijk. Zelf had Yui als kind veel last van oorpijn en luchtweginfecties. Dat kwam omdat haar ouders haar niet genoeg liefde gaven. Kinderen die op school vaak gepest worden en thuis onvoldoende steun krijgen, kunnen eczeem ontwikkelen. Gelukkig is daar wel wat aan te doen, zo liet ze zien in een filmpje van een meisje dat op school werd gepest en erg verdrietig was. Met liefdevolle aandacht en de juiste homeopathische remedie was het meisje na twee weken genezen van haar eczeem en ze werd ook niet meer gepest.

Ook gedragsstoornissen zijn goed te behandelen met aandacht en homeopathie. In een ander filmpje zien we een jongetje van vijf jaar. Niet alleen is hij achterlijk en vertoont hij angstig en agressief gedrag, maar hij lijdt ook aan neusbloedingen en obstipatie. Na de liefdevolle en homeopathische behandeling is het jongetje gezond, blij, communiceert normaal en is net zo slim geworden als zijn leeftijdsgenoten. Uiteraard tot grote opluchting van zijn ouders.

Op fysiek niveau moet je ziektesymptomen volgens Yui niet bestrijden met allopathie. De onderdrukkende, allopathische behandeling van de ouders kan zelfs negatieve gevolgen hebben voor hun nazaten. Een jongetje met chronisch eczeem moest de last dragen van zijn moeder die als kind pokken had gehad en de uitslag had onderdrukt met zalf. Na een behandeling met homeopathie was haar zoon na twee weken genezen. Ook mentaal ging het veel beter met hem. Yui had het al gezegd in haar inleiding: homeopathie doet wonderen.

VACCINOSIS

Yui is ervan overtuigd dat mensen, door zich te laten vaccineren, chronisch ziek kunnen worden. Die ziekte heeft zelfs een naam en heet Vaccinosis. Niet iedereen krijgt het, dat hangt onder meer af van het voedsel dat je eet en van je 'karmische last'.

Vooral ouders die geen vertrouwen hebben in de *healing power* van zichzelf en hun kinderen, kiezen voor vaccinatie. Die angst kan hen echter duur komen te staan want hun kinderen lopen dan het risico om autistisch te worden. De additieven in het vaccin en de afvalstoffen van de ziekteverwekker overbelasten namelijk de mestcellen die een rol spelen bij het afweersysteem, aldus Yui. Veel beter is het om de echte ziekte door te maken. Want als je gezond bent kan je lichaam de ziekte goed zelf te lijf en worden de pathogenen definitief opgeruimd waardoor je de rest van je leven immuun bent. Door de ziekte te helemaal te doorlopen, versterk je je witte bloedcellen.

Zelfs het geven van individuele vaccinaties in plaats van een cocktail is volgens Yui zeer schadelijk. Daarbij laat ze een tekening zien met stofjes die 'als kauwgum aan elkaar kleven'. In dat geval is de enige remedie om een homeopathische (verdunde) cocktail te geven van de verschillende vaccins.

DIABETES

Dat je van een vaccin ziek kunt worden, ontvond de Zwitser Adreas Bachmair zelf aan den lijve. Toen hij een keer was gebeten door een valse hond ging hij in paniek naar een arts voor een rabiesinjectie. Kort daarna kreeg hij diabetes. Pas jaren later bedacht hij dat dat kwam

door het vaccin. Wellicht weet hij niet dat diabetes al ontstaat lang voordat je klachten krijgt en dat het rabiesvaccin daar dus niets mee te maken kan hebben. Inmiddels heeft Bachmair zich vastgebeten in een *online survey*. Op de website www.impfschaden.info kunnen ouders hun verhaal doen over de vermeende effecten van vaccinaties. De tot klassiek homeopaat omgeschoolde *Naturheilpraktiker* geeft toe dat veel mensen die een bijdrage leveren op de site voorstander zijn van homeopathie. De groep is dus biased. Ook valt niet te controleren of de verhalen 'waar' zijn. Bachmair spreekt daarom ook niet van een wetenschappelijk onderzoek, maar van een trend. Uit de trend zou blijken dat gevaccineerde kinderen 18% meer kans hebben op een auto-immuunziekte. En hoe meer vaccins, des te groter is de schade. Chronische ziekten had je volgens hem vroeger helemaal niet. Het mazelenvaccin zou onder meer hebben geleid tot meer luchtweginfecties. Astma is pas een serieus probleem geworden sinds de vaccinatieprogramma's vanaf de jaren 50, aldus de bevolgen spreker.

KINDERBREIN

De schadelijke invloed van vaccins heeft volgens Bachmair te maken met het feit dat het kinderbrein het eerste jaar van 300 naar 750 gram groeit en extra kwetsbaar is. De vaccins en het aluminium in de vaccins zorgen voor ontstekingen en veranderingen aan het DNA die weer zorgen voor veranderingen in het immuunsysteem wat leidt tot allerlei aandoeningen. Aluminium zou een van de grote boosdoeners zijn. Het metaal komt weliswaar gewoon voor in ons voedsel, het zit in deodoranten en baby's krijgen op een natuurlijke manier aluminium binnen via moedermelk. Het gevaar schuilt volgens Bachmair echter in de wijze van inname: oraal of ingespoten. Via de spijsvertering wordt aluminium gewoon weer uitgescheiden, maar ingespoten komt het in het bloed en passeert vervolgens de bloed-hersenbarrière met alle neurologische gevolgen van dien zoals ms en epilepsie. Volgens Bachmair heeft aluminium wel 200 bijwerkingen. Dus ga maar na.

Overigens wijst hij erop dat de mazelen helemaal niet zo gevaarlijk zijn. Het feit dat kinderen met mazelen soms op de IC belanden, komt door de koorts onderdrukkende medicijnen

zoals paracetamol en ibuprofen. Koorts moet je namelijk niet onderdrukken, want dan slaat de infectie naar binnen en krijg je chronische klachten, daar zijn alle aanwezigen op de conferentie het over eens.

Het doormaken van een mazeleninfectie kan zelfs heel nuttig zijn, weet Bachmair. Hij kent gevallen waarbij patiënten na een succesvol doorlopen mazeleninfectie geen huidklachten meer hadden en zelfs waren genezen van lymfklierkanker!

SARAH

Om ouders bij te staan in hun strijd tegen vaccinaties, heeft Bachmair een kinderboek geschreven: *Sarah will nicht geimpft werden*. Het boek is vertaald in het Engels en het Nederlands, en is geschreven 'voor alle ouders en kinderen die kritisch kijken naar het thema vaccinaties en zich niet willen laten leiden door de alom heersende vaccinatiepropaganda'.

In het boek wil de niet-gevaccineerde Sarah dolgraag mee op schoolreisje. Dat heeft nogal wat voeten in de aarde, maar uiteindelijk krijgt ze – ook zonder vaccinatieboekje – toch toestemming van school. Dan wordt haar vriendinnetje, die wel is ingeënt tegen mazelen, ziek. Ze moet naar huis en ligt dagen met koorts in bed en heeft overal rode vlekjes. De moraal van het verhaal: ook als je ingeënt bent, kun je toch nog de mazelen krijgen.

HURRICANE

Intussen groeit de belangstelling voor homeopathie in ontwikkelingslanden. Mohammed Rafeeqe woont en werkt in de waterrijke Indiase deelstaat Kerala. Hij maakt deel uit van een speciaal team RAECH – wat staat voor *Rapid Action Epidemic Control Homeopathy* – een organisatie die nauw samenwerkt met de lokale regering. De deelstaat telt 28 regionale RAECH-units die op verzoek van de overheid in actie komen zodra een epidemie uitbreekt – iets wat regelmatig voorkomt in het arme en onderontwikkelde Kerala.

Tijdens een epidemie geldt echter niet het principe dat iedere patiënt een eigen aanpak vereist. Bij een uitbraak, bijvoorbeeld van cholera, wordt een 'Genus Epidemicus' (GE) ingezet. Het begrip Genus Epidemicus is afkomstig

van Hahnemann zelf en staat voor een remedie die uitgaat van het totaal aan symptomen gevonden in de meerderheid van patiënten bij dezelfde epidemie. Rafeeque verklaart deze werkwijze door een epidemie te vergelijken met een hurricane waarbij ook vitale mensen worden getroffen. Het middel moet gegeven worden bij de start van de uitbraak, zodat iemand de ziekte niet krijgt of, indien hij de ziekte al heeft, er snel van geneest. Niet alle 28 RAECH-units gebruiken echter dezelfde GE; deze kan per regio verschillen, afhankelijk van de 'taal' van de epidemie en het inzicht van het hoofd van de betreffende unit.

SALONBOOTJES

Sinds kort beschikt RAECH ook over drie door de overheid gefinancierde salonbootjes die als drijvende homeopathische kliniekjes naar de afgelegen dorpen gaan. De bootjes bezoeken de dorpen gemiddeld eenmaal per maand. Voor slechts enkele roepies per persoon behandelen de meevarende homeopaten tal van aandoeningen. Bijvoorbeeld luchtweginfecties met *Bryonia Alba* 200, de bof met *Belladonna* 200; *Eupatorium Perfoliatum* 200 wordt gegeven bij dengueverschijnselen en *Pulsatilla* zou versterkend werken als iemand net de mazelen heeft gehad. De nosode tegen malaria wordt gemaakt uit verdund moeraswater waar de malariamusketen broeden.

Ook ziekten zoals tuberculose, onvruchtbaarheid, kanker en acute blindedarmontsteking zijn goed te behandelen met homeopathie, weet Rafeeque. Zelfs seksueel misbruikte vrouwen schrijft hij sterk verdunde remedies voor. De exacte potentie doet er overigens niet echt toe, heeft hij gemerkt. Een patiënt met wratten kreeg eens per ongeluk de verkeerde potentie. Maar geen probleem: de volgende dag kon hij zijn wratten als poeder afvegen.

BETER IETS DAN NIETS

Waarom de deelstaat heeft besloten tot de financiering en nauwe samenwerking met RAECH is niet helemaal duidelijk. Wellicht is de gedachte: beter iets dan niet. Zoals ook Mao Zedong zich in China kort na de revolutie voor de onmogelijke taak gesteld zag om het verwaarloosde platteland te voorzien van medische zorg. On-

der de omstandigheden, en bij gebrek aan artsen, moest de zorg simpel en goedkoop zijn. De leiders verkondigden daarom destijds dat westerse en traditionele oosterse geneeskunde gelijkwaardig waren.

Hoe dan ook: in India stimuleert de overheid het gedachtegoed van homeopathie en homeoprophylaxis. Het tv-station *Asianet* bericht regelmatig over de successen van RAECH en press officers worden gratis behandeld. In Kerala staat zelfs een standbeeld van Samuel Hahnemann die sommigen aanbidden als een god, aldus Rafeeque.

Momenteel werkt Rafeeque aan de ontwikkeling van een breed werkend homeopathisch vaccinatieprogramma. Dat heeft hetzelfde doel als allopathisch vaccineren, maar gaat uit van homeopathische principes. Als zijn vermoeden klopt dan zou iemand, die een jaar lang iedere maand een andere verdunde remedie krijgt, voor vijf jaar beschermd zijn tegen de meest voorkomende epidemieën. Dat een gezond iemand, volgens het *similia* principe, ziek zou moeten worden van de vaccinatieremedies is blijkbaar niet aan de orde. Een verklaring voor deze aanpak heeft Rafeeque nog niet. Maar, zo is zijn motto: 'One ounce of prevention is better than a pound of cure.'

VERDUNDE RESONANTIES

Dat motto is blijkbaar ook het uitgangspunt van Harry van der Zee en Alize Timmermann die beiden – los van elkaar – als klassiek homeopaat actief zijn in Afrika. Net als in India is ook hier vaak sprake van grote armoede en gebrekkige gezondheidszorg. De Afrikanen zijn dus blij met elke soort hulp die hun kant op komt.

Harry van der Zee, ook basisarts, maakt gebruik van het idee dat een middel dat een besmettelijke ziekte kan genezen, deze ook kan voorkomen. Tijdrovende individuele anamnese en behandeling is, bij gebrek aan voldoende geschoolde Afrikaanse homeopaten, echter onmogelijk. Zeer verheugd is de Groninger daarom dat hij in contact kwam met Peter Chappel, een Britse homeopaat die standaard remedies heeft ontwikkeld tegen meer dan 300 potentieel dodelijke ziektes. Ze heten PC (Peter Chappel), gevolgd door een nummer. PC's bevatten geen homeopathische verdunningen, maar 'resonanties'. Het resoneren doet Chappel zelf. Hoe,

dat is zijn geheim. Eenmaal ter plekke moet de remedie in de vorm van korreltjes nog wel opgelost en verdund worden met water. Het flesje moet vijf maal geschud op een boek of een stuk hout. Dan vijf druppels onder de tong en deze pas na vijf seconden doorslikken. Deze 555-regel is 90% effectief, aldus Van der Zee. En dat is geen overbodige luxe.

FIT AS A FIDDLE

Neem nu malaria. Volgens Unicef bezwijkt wereldwijd elke 30 seconden een kind aan de gevreesde koorts. Dat is meer dan een miljoen kinderen per jaar. Met PC240 kan Van der Zee bij ieder individu malaria zowel voorkomen als genezen. Ter illustratie laat hij een filmpje zien van een vrouw die na een acute koortsaanval na drie dagen weer zo fit as a fiddle was. Tijdens de aanval had ze elk half uur PC240 genomen. Ze had vaak malaria gehad, maar nog nooit was ze zo snel genezen als deze keer.

Een man woonachtig in het oosten van Congo vertelde dat de kliniek in zijn gebied elke maand 100 - 150 malariapatiënten op het spreekuur kreeg. Nadat de man drie maanden mensen met PC240 had behandeld, werd niemand meer ziek. Het ziekenhuis kwam vervolgens klagen dat ze geen patiënten meer kregen. Hoe moesten ze hun personeel nu betalen?

In Malawi kregen 300 schoolkinderen twee weken lang preventief elke dag één theelepeltje PC240. Dat jaar ging er niet één kind dood aan malaria, en de schoolprestaties verbeterden met zeven procent. Hoe Van der Zee dat heeft gemeten werd niet duidelijk.

Met het *African Malaria Prevention Project* (AMPP) verwacht Van der Zee in 2017 250.000 kinderen en volwassenen te hebben behandeld. Aan het geld hoeft het niet te liggen, de kosten bedragen slechts 20 eurocent per patiënt.

PC1 TEGEN AIDS

Wat geldt voor malaria, geldt volgens Van der Zee ook voor AIDS. De remedie tegen deze dodelijke ziekte heet PC1. Er zijn twee varianten: PC1 F (f voor female) en PC1 M (m voor male). Blijkbaar reageren mannen en vrouwen verschillend. Op de vraag uit het publiek of PC1 ook werkt in Nederland, zei Van der Zee dat dat in principe wel kon, maar dat lag wel ingewik-

kelder. Wat het verschil was, werd echter niet duidelijk.

Ook bij malaria is er blijkbaar verschil tussen Afrikanen en Nederlanders. Om te voorkomen dat hij in Afrika gestoken wordt en malaria oploopt, gebruikt Van der Zee zelf geen PC240 maar gebruikt hij insecticide en slikt Artemisia. Artemisia is een regulier medicijn.

BRONCHITIS UITGEROEID

Dan Alize Timmermann. Deze homeopate is sinds 1998 actief in Zuid-Afrika. Zij is aangesloten bij het Hahnemann Instituut Nederland waar ze trainingen en nascholing verzorgt. In de townships en dorpen waar zij komt, verspreidt zij – afhankelijk van de aandoeningen – 30 verschillende homeopathische verdunningen in korrelvorm. Een filmpje laat een rij vrolijke kindertjes zien die vol overgave hun mond opendoen om de gesuikerde pilletjes te ontvangen. Groot succes behaalde Timmermann in een dorp waar veel bronchitis heerste. Na drie jaar was de ziekte daar volledig uitgeroeid. De bewoners waren dolblij en wilde meer homeopathie, aldus Timmermann.

Ook een besmetting met AIDS weet Timmermann voor 100% te voorkomen, niet met PC1 maar met een verdunning van Tuberculeum. Zodra iemand in een dorp de gevreesde ziekte blijkt te hebben, krijgen alle andere dorpingen de remedie. Daarna krijgt niemand meer AIDS.

Met alle kennis opgedaan op deze conferentie is het onbegrijpelijk dat er nog zoveel mensen verstoken zijn van de heilzame werking van homeopathie, in welke vorm dan ook. ●

Federatie van Medisch Wetenschappelijke Verenigingen (FMWV) herbergt kwakzalvers

C.N.M.Renckens

De Federatie van Medisch Wetenschappelijke Verenigingen (FMWV, ook wel Federa geheten) is een interdisciplinair samenwerkingsverband van ruim 8.000 onderzoekers in de gezondheidszorg.

Dit gebeurt via 25 aangesloten bio-medisch-wetenschappelijke verenigingen en via ruim 20 organisaties die zijn aangesloten via COREON. Een belangrijke activiteit van de Federa is de jaarlijkse wetenschaps- en publieksdag. De FMWV is dus een koepel van medisch-wetenschappelijke beroepsverenigingen, die onder andere de belangen behartigt van beoefenaren van wetenschappelijk onderzoek. Criterium voor toelating is het 'gericht zijn op medisch-wetenschappelijk onderzoek c.q. gezondheidszorgonderzoek'. De Nederlandse Vereniging voor Fytotherapie (NVF) is in 1988 opgericht met als statutaire doelstelling 'de bevordering van de kwaliteit van fytotherapeutica en fytotherapie en van een verantwoorde voorlichting daarover aan alle belangengroepen'. Over wetenschap werd weinig gerept. Desalniettemin werd de NVF in 2001 toegelaten als Federa-lid. Bij de oprichting van dit gezelschap ter bevordering van de verkoop van homeopathische en kruidenpreparaten in 1988 weigerden KNMP en KNMG alle avances van de NVF, maar sinds 2001 fleurt men vol trots met het FMWV-lidmaatschap. Vrijwel geen enkele medisch wetenschappelijke vereniging ontkomt aan sponsoring door de industrie, maar zolang deze

ondergeschikt is aan het wetenschappelijk doel is er weinig aan de hand. Bij de NVF is maar al te duidelijk dat de wetenschappelijke dekmantel ondergeschikt is aan de belangen van telers en industrie en dat heeft de FMWV niet willen zien. Een belangrijk deel van de ongeveer 300 NVF-leden bestaat uit telers van kruiden en producenten van fytotherapeutica. In de beleidsnota van de NVF stelt men onomwonden dat 'tot nu toe van belangenverstrengeling niets is gebleken'. Wegens deze acceptatie als Federa-lid van de NVF werd de Federa in 2003 genomineerd voor de Meester Kackadorisprijs. Protestbrieven onzerzijds bleven eerder zonder enig effect. Als lid van de NVOG, de Nederlandse Vereniging voor Obstetrie en Gynaecologie, waarvan ik lid was en ben, verzocht ik destijds ook het NVOG-bestuur om zich om deze reden uit de Federa terug te trekken. Men deed dat toen niet, maar noemde enkele jaren later toen de NVOG zich alsnog terugtrok onder andere het lidmaatschap van de NVF als argument (naast overwegingen over opbrengst en contributiekosten). In zijn beleidsnota noemt de NVF het Federa-lidmaatschap voor het aanzien van de NVF zeer belangrijk en men wenst dit zeker voort te zetten. Het wetenschappelijk belang van kruidenpreparaten is sinds de oprichting van de NVF

alleen maar afgenomen en een leerstoel farmacognosie bestaat bijvoorbeeld ook al niet meer bij de opleiding tot apotheker. Werkzame kruidmiddelen zijn er nauwelijks gevonden, geen enkel middel werd geregistreerd en alleen over sint-janskruid en cannabis kan gezegd worden dat zij enige status aparte genieten. Of zij ooit een registratie als geneesmiddel zullen behalen is hoogst twijfelachtig.

Sinds 2003 heeft de VtdK dan ook niet veel aandacht meer besteed aan dit wat kwijnende geitenwollensokkenclubje, hoewel de zoekterm 'fytotherapie' op onze website toch nog 15 hits oplevert. De NVF treedt momenteel vooral naar buiten met het *Nederlands Tijdschrift voor Fytotherapie* (NTvF), al ongeveer net zo oud als de NVF zelf. In zijn oorspronkelijke opzet was het vooral bedoeld als wetenschappelijk tijdschrift. De oplage was dan ook beperkt. Tegenwoordig heeft het NTvF naar eigen zeggen drie functies: (1) het is nog steeds een gezaghebbend wetenschappelijk tijdschrift dat de ontwikkelingen op het gebied van fytotherapie met wetenschappelijke distantie signaleert, vertaalt en volgt; (2) het is het verenigingsblad voor de NVF-leden dat dient voor ledenbinding en ledeninformatie met ruimte voor opinies; (3) het is het visitekaartje van de fytotherapie met een brede verspreiding onder de doelgroep

(medische professionals en wetenschappers). De uitgave van mei 2017 was vrijwel geheel gewijd aan fytotherapie bij de chronische ziekte van Lyme. De inhoud ervan is schokkend en bevat vrijwel uitsluitend kwakzalvers-verhalen. De lezer wordt aangeraden de aflevering op de website van de NVF zelf te bekijken (<http://fyto.nl/nieuws/nieuwste-nvf-tijdschrifteditie-over-lyme>)

Opvallend is dat de auteurs van de hoofdartikelen – behalve de recent door het tuchtcollege gewaarschuwde natuurarts Katharina Deutsch en een psychiater Schulte voor bipolaire stoornissen te Alkmaar – geen artsen of apothekers zijn, maar bestaan uit een 'ervaringsdeskundige' (bij Lyme) tevens farmacochemicus, een bioloog, een Latijns Amerika-deskundige, een in Wageningen opgeleide plantenveredelaar, tevens ooit lid van de Kruidentuincommissie van het Openluchtmuseum Arnhem en een ir. voedingskundige en ervaringsdeskundige op het gebied van kruiden. Het ontbreken van een fatsoenlijk medicus onder de auteurs heeft er ook toe geleid, dat nergens melding wordt gemaakt van de kritiek op het concept 'chronische Lyme'. Tussen alle advertenties voor de kruidenpreparaten ontbreekt de naam van het beruchte Pro Health laboratorium uit Weert niet. Daar helpt men iedereen snel aan een Lyme diagnose, door opsturen van bloed naar Duitsland. In een interview met basisarts Durk Meijer, een zeer oude bekende van de VtdK (eerder homeopaat en niet-toxische tumor arts, nu ook actief Lymebehandelaar) mag hij onbekommerd reclame maken voor zijn praktijk ('Mijn vrouw en ik hebben alles samen opgebouwd. We hebben een eigen zorgconcept ontwikkeld, waarbij de mens centraal staat. Dienstverlening, verbinding en innovatie zijn kernwoorden bij ons. We streven naar optimale zorg op maat') in Overdinkel. Hij blijkt ook NVF-bestuurslid te zijn. De derde medicus die wij tegen komen is ene Gerben Hoogsteen, 55 jaar oud en al vele jaren NVF-lid. Hij is de nieuwe secretaris van de NVF en is ook al enige tijd in diverse besturen als secretaris actief en zal deze ervaring in het bestuur van onze vereniging inbrengen. Door zijn functie als verzekeringsarts bij het UWV en zijn nevenactiviteit als fytotherapeutisch arts bij UNIJK beschouwt hij zich letterlijk als een verbinding tussen de reguliere geneeskunde en de fytotherapie en hij wil daarom de naamsbekendheid van de NVF

onder 'onze stakeholders' zo veel als mogelijk vergroten. Deze dubbelfunctie roept de vraag op of UWV-artsen, die gewichtige en moeilijke beslissingen over langdurig zieke werknemers, in hun vrije tijd een kwakzalverspraktijk mogen uitoefenen. Via studie en onderwijs van de heer H.L. Bogaerds (oprichter van Bonusan) heeft Gerben zich bekwaamd in de fytotherapie. Hij schrijft het zelf op! Sinds 1987 behandelt hij daarmee patiënten met vooral chronische gezondheidsklachten. Aldus zijn website. Ik zou zijn oordeel '(€ 25,- per kwartier') toch niet zo maar accepteren, als ik patiënt was. Verder wordt er in het blad melding gemaakt van het afscheidssymposium, dat de Leidse acupunctuur-enthousiast en chemicus prof. Jan van der Graaf kreeg aangeboden. Komisch is de boekbespreking van het vorig jaar verschenen boek van een vrouw, die na weigering van reguliere therapie voor haar uitgezaaide darmkanker, behandeling met cannabis verkoos en al ruim twee jaar 'tumorvrij maar nog niet genezen' zou zijn. In zijn voorwoord schrijft prof. dr. Renger Witkamp, hoogleraar Voeding & Farmacologie van Wageningen *University & Research Centre*, dat hij 'veel respect heeft voor Monique vanwege haar lef om tegen alle medische protocollen in de regie te blijven houden over haar eigen leven door te kiezen voor cannabis in plaats van chemotherapie'. Witkamp noemt de resultaten van cannabisolie bij Monique ook 'op zijn minst zeer opmerkelijk'. Ronald Plasterk noemde in zijn periode als *Volkscrant*-columnist de Wa-

geningse voedingsprofessor Daan Kromhout, die zich ooit liet verleiden tot een even vriendelijk voorwoord in een boek van Houtsmuller, 'een Wageningse boerenpummel'. Mij dunkt dat deze Witkamp dezelfde kwalificatie verdient. In een naschrift onder de boekbespreking meldt de redactie dat de auteur van het boek (Monique Posthumus: *Kanker & Cannabis – Mijn zoektocht naar heling*, Deventer 2016) helaas aan de gevolgen van haar ziekte is overleden. De recensie was toen al gereed. Naar verluidt heeft Ankh Hermes afgezien van het invoegen van inlegvel waarin melding wordt gemaakt van het overlijden van de cannabis-activiste. Ook op haar website staat niets over het overlijden van Witkamp vermeld. Bohn Stafleu Van Loghum had destijds wel het fatsoen om door middel van een inlegvel de waarheid over Houtsmullers leugenachtige versie van zijn ziektegeschiedenis te melden. Overigens weigerde die uitgever om deze inlegvellen ook aan alle Nederlandse bibliotheken toe te sturen. Staaltje van Hollandse koopmansgeest.

Maar wij dwalen af. Dat de NVF nog altijd lid kan zijn en blijven van de Federa, is volkomen onbegrijpelijk, zeker na deze *special* over kwakzalverij bij Lyme. Wij hebben begin december de leiding van de Federa nogmaals gewezen op dit koekoeksjong in hun midden. Er zetelt nu een ander Federa-bestuur dan in 2003 en hopelijk heeft deze generatie de moed om de kwakzalverskliek van de NVF zodra dat statutair mogelijk is, te royeren. ●

Prof. dr. Witkamp

Van de bestuurstafel

JAARLIJKS VTDK-SYMPOSIUM

Het symposium zal plaats vinden op 6 oktober 2018 te Amsterdam en het onderwerp van dit jaar zal zijn het placebo-effect. Bestaat dit eigenlijk wel en hoe sterk en duurzaam is dat effect dan? Noteert u alvast deze datum in uw agenda! Nadere mededelingen volgen later.

AFTREDEN DANIËL JOFFE

Op zijn verzoek is het tandheelkundig bestuurslid Joffe per 1 januari 2018 afgetreden als bestuurslid van de VtdK. Joffe was tweeënhalf jaar bestuurslid, maar kon het bestuurslidmaatschap niet goed combineren met zijn professionele en privé leven. Joffe heeft zich verdienstelijk gemaakt door scherp toe te zien op kwakzalverij in de tandheelkundige sector, waarbij ook relatief onbelangrijke misstanden niet aan zijn aandacht ontsnapten (zie ook p.28 in dit nummer). Het bestuur dankt Joffe voor zijn bijdragen en gaat op zoek naar een tandheelkundig begaafd opvolger.

AANSLUITING BIJ DE ECSO

In 1995 verenigden een aantal Europese sceptische organisaties zich in de *European Council of Sceptical Organisations*, naar analogie van het Amerikaanse SCICOP, thans CSI. Namens Nederland is de stichting Skepsis lid vanaf de oprichting van ESCO en het aantal deelnemende organisaties bedraagt thans bijna 25. De ECSO organiseert elke twee jaar een internationaal congres, waaraan ook vaak VtdK-leden deel namen. Tijdens het laatste ECSO-congres (Polen, 2017) werd besloten de intensieve contacten

die onze vereniging al heeft met de Stichting Skepsis aan te vullen met het lidmaatschap van deze koepel van onze Europese geestverwanten. In veel landen ontbreken tegenwoordig verenigingen als de onze en wordt de strijd tegen kwakzalverij en medische pseudowetenschap gevoerd door sceptische organisaties. Het volgende ECSO-congres zal in 2019 plaatsvinden in Gent, België.

SPONSORING VAN DE AMERICAN COUNCIL ON SCIENCE AND HEALTH

De *American Council on Science and Health* (ACSH) is een strikt wetenschappelijk werkende organisatie van vrijwilligers, die zich richten op consumentenvoorlichting, gezeteld in New York. De ACSH werd opgericht in 1978 en heeft zich sindsdien ontwikkeld tot een organisatie met ruim 300 medewerkers, die elke dag een nieuwsbrief verspreidt met vijf onderwerpen. Bijna dagelijks bevindt zich daartussen ook een kritiek op een pseudowetenschappelijke mythe uit het publieke domein. Wij raden alle VtdK-leden aan zich op deze nieuwsbrief te abonneren (kan via <https://www.acsh.org>) De onderwerpen zijn vaak, niet altijd medisch van aard en bestrijken een breed terrein: van antivaxers, voedingsnonsens, Lyme-ziekte, opwarming van de aarde, chemofobie en andersoortige 'junk science'. Hank Campbell, de directeur van de ACSH, deed bij de jaarwisseling een beroep op de abonnees om de council te steunen met een donatie. Het bestuur besloot hieraan gehoor te geven en maakte medio januari een bedrag over aan deze verdienstelijke organisatie. ●

Herregistratie van alternatieve artsen

C.N.M. Renckens

DE VOORGESCHIEDENIS

Per 1 januari 2018 hebben alle basisartsen in ons land – en onder hen zo'n 950 alternatief praktiserende artsen – moeten kunnen aantonen dat zij in de afgelopen vijf jaar gemiddeld een dag per week reguliere geneeskunde hebben bedreven op straffe van verlies van de artsentitel. Hiermee lijkt een eind te komen aan de al zo lang bestaande misstand dat alternatieve artsen zonder enige toetsing de artsentitel konden behouden, al waren zij tachtig en zonder dat ze ooit enige vorm van na- en bijscholing hadden gevolgd. De alternatieve artsenclubs NAAV en AVIG spanden een rechtszaak aan tegen de voorgenomen regelgeving, maar verloren hun zaak. In september kondigden zij aan in hoger beroep te zullen gaan, want zij beweren – hoe brutaal – dat hun 'complementaire geneeswijzen' ook tot het domein van de geneeskunde behoren.

In *Medisch Contact* van 7 september 2017 kwamen acupuncturist Lie en homeopaat Kusse hierover aan het woord en zij beweerden daar onder andere dat er in hun bilaterale gesprekken met VWS afgesproken zou zijn, dat zij bij de eis inzake de minimaal te werken uren binnen hun alternatieve consulten de tijd besteed aan

'anamnese, lichamenlijk onderzoek en het stellen van een diagnose' als reguliere uren mogen meetellen. In het kader van voornoemde rechtszaak beweerde een vertegenwoordiger van de NAAV in 2012 dat wel 70% van hun contacturen strikt regulier zouden zijn. Dat is natuurlijk ver bezijden de waarheid: de acupuncturist kijkt naar de tong, voelt de pols op 12 plaatsen en meent soms in de oorschelp een homunculus waar te nemen, terwijl de homeopathische anamnese met zijn geneesmiddelbeelden voor reguliere artsen eerder een bron van vermaak is dan dat zij in de verste verte gelijkenis vertoont met de reguliere anamnese. Enkele voorbeelden uit de homeopathische anamneselijst van Kent: 'Hoe gedraagt u zich voor, tijdens en na een storm? Hoe verdraagt u een heet bad? Hoe laat staat u meestal op? Hebt u angsten? Voor onweer? Voor inbrekers?'. Gelukkig staat deze beweerde toezegging van VWS niet in de wet, want anders zou elke alternatieve arts, die bijvoorbeeld anderhalve dag per week werkt en 70% van zijn patiëntencontacturen als 'regulier' wegzet gewoon zijn artsentitel kunnen behouden. Dat zou absoluut schandalig zijn en niets bijdragen aan de bescherming van de burger tegen ondeskundige hulp.

In een schrijven d.d. 17 september richtte

onze voorzitter zich enigszins verontrust tot de minister van VWS en vroeg daarin of het waar was dat VWS een toezegging als hierboven vermeld heeft gedaan. Daarnaast drong hij erop aan dat niet alleen gewerkte uren zouden moeten gelden maar dat ten minste twee weken verplichte nascholing ook als herregistratie-eis zou moeten worden ingevoerd. Tenslotte sprak hij de wens uit dat de alternatieve vormen van pseudo-diagnostiek waaraan vrijwel alle alternatieve artsen zich schuldig maken niet zullen worden meegeteld bij het verzoek tot herregistratie.

REACTIE VWS

Op 10 oktober ontvingen wij een antwoord van de minister. Daarin verwees zij naar het Beoordelingskader artsen, zoals die op de site van het BIG-register is te vinden. Zonder expliciet in te gaan op onze vraag over de status van aan 'diagnostiek' bestede uren stelt de minister dat bij artsen die zowel alternatief als regulier werkzaam zijn alleen de reguliere uren kunnen meetellen. Ook benadrukt zij het belang van de KNMG-gedragsregels Niet-reguliere behandelmethoden. De minister is zeker voornemens ook verplichte na- en bijscholing te gaan opleggen bij verzoeken tot herregistratie. Tenslotte wijst ze op de mogelijkheid tot herregistratie van basisartsen, die niet aan de contact-uren eis kunnen voldoen: zij kunnen een specifiek scholingsprogramma gaan volgen dat kan leiden tot een Periodiek Scholingscertificaat, waarmee de BIG registratie kan worden verlengd.

Tot zover het maar ten dele bevredigende antwoord van de minister. Over dat specifieke scholingsprogramma, dat al wordt aangeboden door onder andere de VUmc Academie is nog wel iets te zeggen. Het duurt minimaal tien maanden en bestaat uit drie modules, gebaseerd op de vereiste kerncompetenties van een basisarts afgeleid uit het Raamplan Artsopleiding 2009. De drie modules waaruit het programma bestaat zijn: module 1: basiskennis, module 2: klinisch redeneren en module 3: klinische vaardigheden. Elke module eindigt met een toets. Men kan pas naar de volgende module als men geslaagd is voor de vorige. In totaal betaalt de deelnemer 2.215 euro voor het programma (excl. herkansingen). Dit bedrag geldt voor het startjaar 2017. In een reactie op dit programma

schreef een alternatief arts in *Medisch Contact*, dat men gezien de literatuurlijsten eigenlijk gewoon zijn artsexamen moest overdoen. Dat lijkt ons inderdaad een goede observatie en ook een voor de hand liggende eis. De acupuncturist moet de anatomische kennis die hij volledig negeert weer eens goed ter harte nemen en de homeopaat kan waarachtig wel wat farmacologie gebruik en zo kunnen wij doorgaan. Maar of zij na deze opfriscursus zullen afzien van hun irreguliere kwakzalverijen, valt mijns inziens nog te bezien. Immers: *'Dumm bleibt dumm, da helfen keine Pillen'*, zeggen de Duitsers.

HET EFFECT VAN DE NIEUWE HERREGISTRATIE-EISEN

Zowel door liefhebbers van alternatieve geneeskunde als door critici werd met spanning uitgekeken naar de impact van de huidige regelgeving op die plm. 950 alternatief werkende basisartsen. Globale cijfers werden onder andere in *Medisch Contact* gemeld, maar over de subgroep van alternatief werkende basisartsen viel niets te zeggen. Dankzij het monnikenwerk van Jan Willem Nienhuys kunnen wij hier meer melden over de resultaten in de praktijk. Vielen zij mee of vielen zij tegen? Veel lijkt af te hangen van de vraag of de CIBG bij haar beoordeling ervan uit is gegaan dat de uren besteed aan diagnostiek als reguliere uren mogen worden beschouwd. Medio februari waren de kruiddampen opgetrokken en konden uit de tellingen de volgende conclusies worden getrokken.

1. Het aantal alternatief praktiserende basisartsen is teruggebracht van 953 tot 576, een heuglijke vermindering van 41%.
2. Van de alternatieve basisartsen jonger dan 65 jaar, is slechts 82 van de 452 geschrapt als arts, een percentage van 18%.
3. De vijf meest actieve alternatieve artsenclubs (AVIG, NAAV, NVAA, MBOG en NVAMG) verloren slechts 8% van hun leden en gingen van 699 naar 644 (slechts 55 schrappingen). Welk aandeel de basisartsen hiervan uitmaken is onbekend.
4. Van alle basisartsen is 0,9% lid van een alternatieve beroepsorganisatie.
5. Op de positie van alternatief werkende artsen met een BIG-aantekening (aantal plm. 516) heeft deze operatie geen effect gehad.
6. Het aantal alternatieve artsen, zowel met

	Aantal eind december 2017	Aantal begin januari 2018	Vershil in absolute aantallen	Vershil procentueel
BIG-ingeschreven artsen	87.000	69.000	18.000	20
BIG-ingeschreven basisartsen	33.000	15.000	18.000	54
Alternatieve artsen met specialisatie	516	516	0	0
Alternatieve artsen, slechts basisarts	953	576	387	41
Ledental 5 alt. artsenorganisaties (excl. plm. 40 overlappingen)	699	644	55	8
Percentage alt. artsen van alle artsen.	1,6%	1,6%	N.v.t.	0
Percentage georg. alt. basisartsen van alle artsen.	0,8%	0,9%	N.v.t.	0,1
Alternatieve basisartsen > 65 jaar	487	186	301	61
Alternatieve basisartsen < 65 jaar	452	370	82	18
Alternatieve artsen < 60 jaar	243	211	32	14
Leden NVAMG	128	125	3	2,4
Leden NAAV	190	163	26	1,4
Leden AVIG	288	264	24	8,3
Leden MBOG	49	46	3	6,1
Leden NVAA	83	81	2	2,4

Uitkomst herregistratie-procedures van basisartsen per 1 januari 2018. (Bron: Nienhuys)

als zonder aantekening, bedraagt nu 1092, dat wil zeggen 1,6% van alle ingeschreven artsen.

Er is weinig reden tot tevredenheid, want het aanbod aan alternatieve geneeswijzen door artsen lijkt nauwelijks te zijn verminderd. Het onverwacht grote aantal alternatieve basisartsen dat zijn registratie behield kan niet verklaard worden doordat een deel van hen bijbaantjes had als CB-arts, keuringsarts, SCEN-arts e.d. en lijkt erop te wijzen dat het CIBG, belast met de uitvoering van de BIG registraties, van de talrijke fulltime alternatief praktiserende basisartsen ook de uren besteed aan 'diagnostiek'

moet hebben geaccepteerd als regulier-geneeskundige contact-uren. Minder dan 200 basisartsen (van de 33.000) volgde de VU-cursus en de invloed daarvan zal op de hier gepresenteerde cijfers numeriek verwaarloosbaar zijn.

Alles bijeen genomen zijn de uitkomsten verregaand in het voordeel uitgevallen van de alternatieve basisartsen. De nu ingevoerde verplichting tot periodieke herregistratie van alle artsen zou ertoe moeten dienen dat de kwaliteit van de door hen geboden diensten wordt bevorderd. Daarvan kan bij de huidige interpretatie van de regels door het CIBG helaas slechts zeer beperkt sprake zijn. Een gemiste kans. ●

Positieve gezondheid als modekreet

C.N.M. Renckens

Nog maar tien jaar geleden opgericht en nu alweer ter ziele: het NIKIM (Nationaal Informatie en Kenniscentrum Integrative Medicine) van Von Rosenstiel en Bongers stopt er mee.

Blijkens het bericht van 3 september 2017 op de vrijwel lege website geeft men allereerst als reden dat de vrijwilligers het werk niet meer konden opbrengen. Daarnaast zou de *integrative medicine* (IM) inmiddels voldoende geland zijn in Nederland en men wijst daarbij op de *Academy for Integrative Medicine* (AIM) en het Nederlandse Consortium voor *Integrative Medicine & Health* in oprichting als twee voorbeelden. Een nieuwe aanbieder op het gebied van opleiding is ook de Amsterdam School of Integrative Medicine & Health en STIBIG biedt een post-hbo opleiding 'Integrative Medicine'. Andere voorbeelden van organisaties, waar – NIKIM dixit – haar gedachtegoed veel raakvlakken mee heeft zijn Planetree, het *Institute Positive Health* en Stichting Voeding Leeft.

Een bestuurslid van de VtdK die kennis nam van dit bericht merkte op dat hier dus al weer op overzichtelijke wijze een aantal clubjes vermeld stond die onze aandacht wel kunnen gebruiken. Bij oppervlakkige beschouwing lijkt er met deze drie laatstgenoemde initiatieven niet direct sprake van kwakzalverij en er zijn zelfs talrijke onberispelijke mensen, ook artsen, aan verbonden zonder te beseffen welke adder hier onder het gras zit. Zoals steeds meer burgers bankieren

– zelfs een liberale krant als *De Groene Amsterdammer* – bij de Triodos bank zonder de antroposofische achtergrond ervan te kennen, zo penetreert het antroposofische gedachtegoed van Rudolf Steiner de geneeskunde binnen via het concept van 'positieve gezondheid'.

POSITIEVE GEZONDHEID

Onder deze lelijke term, bedacht door Machteld Huber, thans freelance en eerder fulltime verbonden aan het Louis Bolk Instituut (LBI)¹, wordt gestreefd naar de introductie van een nieuwe definitie van gezondheid, die afwijkt van de WHO-definitie, die nog uit 1948 stamt. Deze luidt dat gezondheid niet alleen de afwezigheid van ziekte betreft, maar tevens een volkomen lichamelijk, geestelijk en sociaal welzijn. Die absurd hoge inzet heeft vanaf het begin al veel kritiek opgeroepen. Ondanks de holistische pretenties van de alternatieve geneeskunde in de jaren '80 stelde de pro-alternatieve psycholoog Menges niet ongeestig dat men 'dergelijke exemplaren' wat hem betreft direct naar Artis moest brengen. Skrabanek schreef in 1996 in zijn mooie boek *The Death of Humane Medicine*, dat dat WHO-niveau van gezondheid slechts kortdurend ervaren kon worden met be-

hulp van drugs of tijdens een orgasme. In die periode hield 'arts-onderzoeker' Huber zich nog bezig met antroposofische voedingsleer en biologisch-dynamische landbouw en op de lijst van publicaties die het LBI op zijn website plaatste figureren publicaties van Huber met als mede-auteurs Guus van der Bie, Wiegant, Savelkoul, Van der Greef en Herman Wijffels. Allen sterk pro-alternatief en/of antroposofisch angehauchte geestverwanten en de onderwerpen betreffen de biokristallisatie van diverse groenten, het optreden van allergie bij kinderen van de Vrije School en de invloed van de consumptie van biologisch voedsel op de moedermelk. Zo'n tien jaar geleden verlegde Huber haar interesse van deze obscurantistische wereld naar het filosoferen over wat gezondheid is en hoe de geestelijke wereld daarin kon worden binnengesmokkeld. Zij slaagde erin ZonMw-directeur Henk Smid mee te krijgen en vervolgens kon ze ook de toenmalige voorzitter van de Gezondheidsraad Knottnerus, die ooit in het *NTvG* (1999,143:126-127) een serieuze recensie schreef over een boek gewijd aan de homeopathische verdunning, interesseren. In haar eerste artikel over dit nieuwe item (How should we define health? *BMJ* J2011;343:d4163doi:10.1136/bmj.d4163) had zij als andere mede-auteurs ook de Wageningse voedingswetenschapper Kromhout (die ooit een vriendelijk voorwoord schreef in een boek van wijlen kankerkwak Houtsmuller) en VU-hoogleraar huisartsgeneeskunde Henriëtte van der Horst (die in 2013 genomineerd was voor de Meester Kackadorisprijs omdat zij in een aanbevelingscomité zat van een congres over *Integrative Medicine* en antroposofische huisartsen als opleiders accepteert). Ook Wijffels en ZonMw-directeur Henk Smid schreven mee. Smid en Hubers vertrokken vervolgens naar het hoofdkwartier van de WHO in Geneve om voor hun nieuwe 'concept' te pleiten, maar kregen er geen gehoor. Als troostprijs ontving Huber op 20 september 2012 uit handen van mevrouw prof. dr. Pauline Meurs – hoe incestueus wilt u het hebben? – een ZonMw Parel voor haar initiatief voor een nieuw concept van gezondheid. Ze promoveerde in december 2014 in Maastricht ook op het onderwerp in *Towards a new, dynamic concept of Health. Its operationalisation and use in public health and healthcare, and in evaluating health effects of food*. Een van haar stellingen luidde: 'Zingeving is de sterkste gezondheid be-

vorderende kracht in de mens'. Huber maakte zich los van het LBI en richtte in maart 2015 de Stichting *Institute for Positive Health* (IPH) op, welke ook een steunstichting kreeg en de ANBI-status verwierf. De vestigingsplaats was aanvankelijk Amersfoort, inmiddels verplaatst naar Utrecht, en behalve Huber is ook de oud schaatskampioen Carl Verheijen (inmiddels basisarts) eraan verbonden.

Parel voor Huber, uitgereikt door Meurs

ZonMw gaf Huber daarna de opdracht dit concept verder uit te werken en zij kreeg een nieuwe groep co-auteurs mee, wier inspanningen leidden tot een nieuw artikel in het *BMJ*, (*Towards a 'patient-centred' operationalisation of the new dynamic concept of health: a mixed methods study'*. *BMJ* 2016 Jan 12. doi: 10.1136/bmjopen-2015-010091. PMID: PMC4716212. Huber et al.). Onder positieve gezondheid moet volgens Huber en haar volgelingen worden verstaan veerkracht, aanpassing en het vermogen zelf de regie te blijven houden, in plaats van de afwezigheid van gebreken en tekortkomingen. Deze wijze van definiëren zou artsen ontslaan van de plicht om, conform de WHO-definitie, elke patiënt te moeten doorbehandelen tot de hoogste staat van gezondheid is bereikt en verleent aan de patiënt het laatste woord over hoe het met zijn of haar gezondheid gesteld is. Er is sprake van zes pijlers waarop de gezondheid wordt beoordeeld: lichaamsfuncties, geestelijk functioneren, een spirituele c.q. existentiële dimensie, kwaliteit van leven, sociale participatie en dagelijks functioneren.

DE ANATOMISCHE LES

Jaarlijks organiseerden *Volkskrant* en AMC een bijeenkomst in het Amsterdamse Concertgebouw met voordrachten op het snijvlak van geneeskunde en maatschappij. Steeds worden daarvoor eminente sprekers uitgenodigd, menigmaal ook Nobelprijswinnaars, die voor een breed publiek

van artsen, beleidsmakers, geïnteresseerde leken en onderzoekers vertellen over hun onderzoek en de grenzen van de wetenschap op hun vakgebied. Alvorens deze spreker het woord krijgt is er een boekpresentatie, de aanbidding van een in opdracht van de Anatomische Les gemaakt kunstwerk en wordt er gemusiceerd op hoog niveau. Sinds de voorgenomen fusie van AMC en VUmc is deze laatste instelling al enkele jaren mede-organisator. Afgelopen 16 november 2017 vond de 24ste editie plaats van dit jaarlijkse hoogtepunt en daarin werd nu voor de tweede maal een essay gepresenteerd, als onderdeel van een nieuwe traditie, 'de geneeskunde ontleed'. Dit in opdracht geschreven essay was deze maal geschreven door filosofe Désanne van Brederode en was gewijd aan wat genoemd werd 'het concept positieve gezondheid dat een stormachtige opgang doormaakt'. Tijdens het programma wisselden Van Brederode en Huber in een video van gedachten over dit concept onder leiding van Inge Diepman. Alle bezoekers ontvingen bij het verlaten van het concertgebouw een brochure met het essay van Van Brederode. Daarin leverde de filosofe zowel positieve als negatieve kritiek op het concept. En passant werd er forse kritiek op de reguliere geneeskunde geleverd, vaak op basis van karikatuurale overdrijving van haar vermeend dogmatisme en paternalisme. Artsen, die hun patiënten alternatieve behandelwijzen ontraden of zelfs verbieden zouden zich schuldig maken aan 'angstvallige wetenschapstrouw' en dat terwijl afzien van een laatste chemokuur, die 'alleen maar de celdeling afremt' een patiënt wellicht in staat zou stellen nog een dichtbundel te voltooien, zeker als dat tegelijk gedaan wordt met een meditatiecursus en gebruik van een homeopathisch middel. En o, ja: dezelfde artsen die van hun patiënten niets willen horen over 'spirituele gekkigheid' nemen wel grif allerlei geschenken van de farmaceutische industrie aan. Patiënten, die de schepping heilig noemen zouden bij de meeste artsen geen gehoor vinden, aldus Van Brederode. Haar kritiek op het concept van Huber beperkte zich tot het lot van die beklagenswaardige mensen, die door omstandigheden niet in staat zijn tot veerkracht en aanpassing zoals dat bijvoorbeeld bij kinderen en in de Derde Wereld zou voorkomen. Zij achtte de nieuwe definitie te veel gericht op de welgestelde westerling. Ook zag Van Brederode het gevaar dat ziekzijn dan weer een verwijtbaar iets zou zijn in de ogen van die succesvolle types, die wel genoeg

veerkracht kunnen opbrengen. Voor meer details zij verwezen naar de brochure zelf ('Te veel Feel Good', afd. Communicatie AMC), als men daarvoor ten minste de interesse nog kan opbrengen. Huber is onmiskenbaar van antroposofische komaf, maar hoe zit dat eigenlijk met Van Brederode? Uitsluitel daarover is te verkrijgen op het internet waar een recent diepte-interview met haar te zien is uit de NCRV-serie *De Verwondering*. De schrijfster en filosofe spreekt daar openhartig over haar uiterst pijnlijke scheiding van de *Volkskrant*-literatuurpauz Arjan Peters en de troost die zij dan vindt in haar geloof. Ze kerkt bij de Christengemeenschap, een door Rudolf Steiner geïnspireerde mix van zowel katholicisme als protestantisme, dat volgens Van Brederode het beste uit beide werelden incorporeert.

Zo geschiedde het dus dat er in het uitverkochte Amsterdamse Concertgebouw met toch vooral medici in de zaal zo'n 2000 mensen zaten te luisteren naar twee aanhangers van Rudolf Steiner, zonder dat men zich daarvan bewust was. Waar de liefde voor alternatieve geneeswijzen, geestelijk leven en spiritualiteit bij hen vandaan kwam, dat weet u nu wel. De organisatoren van de Anatomische Les laten zich bij de samenstelling van het programma adviseren door een wetenschappelijke raad. Tot voor kort zat daarin onder anderen Piet Borst, maar deze is inmiddels vervangen door VU-hoogleraar Lex Bouter (in 2008 kandidaat voor de Meester Kackadorisprijs wegens zijn steun aan de chiropraxie en zijn artikel over IVF en acupunctuur). Ik weet niet of en hoe de nieuwe samenstelling van de adviesraad bij de opdracht aan Van Brederode een rol heeft gespeeld, maar helemaal gerust ben ik er niet op. Vroeger zou dit echt niet zo snel gepasseerd zijn. Tot slot nog een raadsel: wie sloot de feestelijke middag daar in het Concertgebouw af? Dat was... Pauline Meurs, als voorzitter van de Raad van Toezicht van het AMC en ook bekendheid genietend als winnares van de Meester Kackadorisprijs 2014 (omdat zij de pro-alternatieve initiatieven van ZonMw-directeur Henk Smid nooit heeft betoegeld). ●

Noot

- 1 Het Louis Bolk Instituut is een organisatie met een antroposofische achtergrond voor advies en onderzoek ten behoeve van de ontwikkeling van duurzame landbouw, voeding en gezondheid. Wikipedia. Opgericht: 1976.

Hoop en valse hoop¹

Arie Knuistingh Neven

Begrippen als ‘hoop’ en ‘valse hoop’ krijgen hun betekenis pas echt bij de confrontatie met een maligniteit. Hoop is volgens Van Dale: ‘de wensende gedachte dat iets goeds, dat nog onzeker is en in de toekomst ligt, werkelijkheid zal worden’.

Twee zaken zijn essentieel: onzekerheid en onduidelijkheid over de toekomst en de positieve gedachte dat de zaak een gunstige wending zal kunnen hebben. Mensen met kanker blijven zich vaak, ondanks eerlijke uitleg omtrent de ziekte en soms zelfs tegen beter weten in, vasthouden aan het sprankje hoop, dat ze uit de mond van de dokter menen af te kunnen leiden. Kortom: ‘hoop doet leven’. In het verhaal ‘Desperanto’ uit zijn laatste boek *Alles wordt niets*, noemt Bert Keizer het ‘hoop uit het infuus’. Dit doet mij denken aan twee patiënten die mij altijd zijn bijgebleven.

Mevrouw Horvath was een Hongaarse van geboorte. Ze kwam naar Nederland doordat zij een relatie kreeg en trouwde met een zoon van Hongaarse vluchtelingen uit 1956. Het echtpaar kreeg één kind, een zoon. Het huwelijk hield echter geen stand. Een scheiding volgde. Ze bleef in het dorp wonen, zodat hun kind, inmiddels een jonge puber, op twee adressen kon verblijven. Ze genoot in de eerste periode na haar scheiding van haar zelfstandigheid. Ze sprak inmiddels perfect Nederlands en had een grote vriendenkring om zich verzameld en genoot ook van haar twee honden, golden retrievers. Maar toen sloeg het noodlot toe. Na

enige tijd met vage buikklachten rondgelopen te hebben kwamen er alarmsymptomen: ze vermagerde, er ontstond algemene malaise, ze werd anemisch (bloedarmoede) en werd geel. De diagnose was zeer ongunstig: kanker van de dikke darm met uitzaaiingen in de lever. Een rampzalige diagnose bij deze 42-jarige vrouw.

Maar zij wilde er het beste van maken. Verwijzing door chirurg en internist van het perifere ziekenhuis naar een oncoloog in het gerenommeerde regionale kankerinstituut volgde. Veel meer dan cytostatica kon men haar niet bieden. Ze onderging het trouw, lijdzaam en vooral hoopvol. Maar dit alles bleek helaas onvoldoende. De oncoloog had geen therapeutische opties meer. Verwijzing naar de eerstelijnszorg volgde. Verschijnselen als moeheid, vermagering en misselijkheid namen zienderogen toe. Maar dan was er ook nog de gespecialiseerde thuiszorg: ook thuis kon er vocht toegediend worden. Zelfs een bloedtransfusie kon thuis geregeld worden. Dit werd dan ook door de thuiszorg nadrukkelijk geopperd. Invloed op deze wens was niet meer mogelijk. Ze hield zich vast aan deze mogelijkheden.

En zo geschiedde: ze kreeg vocht en bloed. De zorg werd met recht ‘intensief’. Organisatorisch was er geen probleem, maar het was in

mijn ogen letterlijk 'uitzichtloos'. Maar ze had nog altijd enige hoop dat er een gunstige wending zou komen. Haar ex-echtgenoot, haar zoon en een schaar vriendinnen verleenden regelmatig hand- en spandiensten. Ook haar Hongaarse moeder stond haar in de laatste weken bij. Ongetwijfeld afkomstig uit het Habsburgse verleden van Hongarije was mijn aanspreektitel 'Herr Doctor'. Meer Duits was er eigenlijk niet. En zo kwam het einde. De enorm bedroefde moeder kon weinig woorden opbrengen, hooguit iets wat op 'schwierig' of 'schwer' leek. En dat was het ook: bij dit soort situaties (je kind verliezen) zijn woorden immers altijd onvoldoende.

In het tweede geval ging het om een 73-jarige vrouw met een gemetastaseerd mammacarcinoom. Ook ditmaal waren de therapeutische opties uitgeput. Het alternatieve circuit werd bezocht. Hier was de conclusie meteen duidelijk: 'Ik maak u helemaal beter'. En passant werd haar verteld dat ze eigenlijk veel te lang bij de verkeerde dokters was geweest. Veel medicijnen uit het alternatieve circuit werden tegen grote bedragen aangekocht. Hoopvol kwam ze weer thuis: ze zou weer helemaal beter worden. Maar het duurde niet lang. Ze ging steeds meer achteruit. Een tweede bezoek bij de alternatieve genezer volgde, waarbij dezelfde procedure werd herhaald: een positieve belofte en een zak vol

medicamenten tegen een stevige prijs. De teleurstelling was groot toen ze besepte dat het echt niet meer ging. Het hoofd werd letterlijk in de schoot gelegd. Korte tijd daarna overleed ze.

Begrippen als 'hoop' en 'valse hoop' liggen erg dicht bij elkaar. Valse hoop heeft uiteraard het kenmerk van onjuiste, en dus onterechte, hoop. Maar 'vals' heeft nog een andere betekenis: gemene opzet, bedrog. In het eerste geval klampte de patiënte zich, ondanks eerlijke en oprechte voorlichting over de situatie, vast aan de laatste strohalm. In feite werd, en dit wist patiënte, het naderende einde slechts verschoven. Ze beleefde dit toch als positief en waardevol, met wellicht nog een sprankje hoop. In het tweede geval lag het toch een beetje anders. Ondanks voorlichting en uitleg werden andere opties gezocht in het alternatieve circuit, en daar worden patiënten soms op hun wenken bediend. In dit geval werd nieuwe hoop, maar in feite 'valse hoop', geboden, of liever verkocht.

En dit laatste is letterlijk 'vals'! ●

Noot

1 'Hoop en valse hoop' is een hoofdstuk uit *Mijmeringen van een huisarts uit het poldergebied* van A. Knuistingh Neven, huisarts n.p.

Is TCM inderdaad een recente uitvinding? Een ooggetuigenverslag

C.N.M. Renckens

In alle propaganda van acupuncturisten valt te lezen dat hun geprik onderdeel is van de eeuwenoude traditionele Chinese geneeskunde (*Traditional Chinese Medicine*, (TCM)), die volgens sommigen wel vijfduizend jaar oud zou zijn.

In mijn artikel over het eeuwigdurend naaldsteken (*NTtdK*, dec. 2017:30-34) maakte ik aannemelijk dat TCM helemaal niet eeuwenoud is, maar in feite een nieuw bedacht stelsel is, tot stand gekomen onder politieke druk van Mao Zedong, die zelf overigens nimmer koos voor deze geneeswijze als hem iets mankeerde. In het artikel ontleende ik mijn beschrijving van de actuele stand der praktijk in de 17de eeuw aan de nauwkeurige beschrijving ervan door onze landgenoot Willem Ten Rhijne (1647-1700). Dit onbevooroordeelde ooggetuigenverslag maakt een zeer betrouwbare indruk. Ik meldde in mijn stuk ook dat er vanaf 1876 in China westerse medische scholen werden opgericht en dat de keizer reeds in 1822 acupunctuuronderricht op de keizerlijke medische school verbood. Skrabanek aan wiens prachtige artikel uit 1980 ik veel ontleende schreef dat dit verbod later nog meermalen moest worden herhaald en dat ook de Kwomintangregering dat deed. Was de acupunctuur in de eerste helft der 20ste eeuw

inderdaad bijna van het toneel verdwenen, zoals door onder anderen Skrabanek gemeld? Ik kreeg de gelegenheid deze bewering te toetsen aan al weer een ooggetuigenverslag, waarop ik werd geattendeerd in de recent verschenen biografie over de grote internist Snapper, die ook enige tijd in China praktiseerde, maar over de TCM niets schreef. In de rijke lijst met referenties stuitte ik op het boek *Doctors East, Doctors West: An American Physician's Life in China* van de Amerikaanse zendingsarts Edward H Hume (1876-1957), uitgegeven in New York: W. W. Norton & Co 1946. Het boekje bleek antiquarisch vlot verkrijgbaar en ik las het met grote interesse. De auteur was vanaf 1906 bijna drie decennia werkzaam in Changsha, een grote stad in de provincie Hunan in zuidelijk China. Hij was oprichter en organisator van het Yale-missieziekenhuis en de medische universiteit in Changsha. Aan het lemma over hem in de *Biographical Dictionary of Christian Missions*, (Macmillan Reference USA, copyright © 1998

Hsiangya ziekenhuis 1917 en 2017

Gerald H. Anderson) ontleen ik de samenvatting van zijn levensloop:

Hume werd geboren in Ahmednagar, India, waar zijn vader en grootvader als leraren en protestantse zendingen werkten. Hij studeerde geneeskunde in de VS en behaalde zijn M.D. aan de *John Hopkins Medical School* in 1901 en trouwde met de verpleegster Lotta Carswell. Hij werkte na zijn terugkeer naar India aan pestpreventieprojecten (1903-1905) toen de nieuw gevormde Yale-in-China-zending hem uitnodigde om een medische post en op termijn een universitaire medische school in China te starten. Dit project werd zijn belangrijkste levenswerk. Vanaf een bescheiden begin in 1906 in een herberg te Changsha, die dienst deed als de eerste polikliniek, bouwde Hume aan zijn grote project. Hij trok Chinese medische medewerkers aan, haalde geld op bij donateurs in de VS, sloot overeenkomsten af met de autoriteiten en legde de basis voor het Yale-China ziekenhuis dat in 1917 werd geopend. Het kreeg als naam Hsiangya ziekenhuis.

Hume was geruime tijd de leiding gevend arts, decaan van *Human Medical College*, hoogleraar in de geneeskunde en stond in contact met Chinese medische raden en professionele tijdschriften. Zijn doel was om educatief en medisch werk te verrichten "onder de sterkste christelijke invloed en onder de hoogste intellectuele en wetenschappelijke normen van onderwijs en onderzoek." Hij legde daarbij toch meer nadruk op het overdragen van medische kennis dan op het bekeren van de Chinezen tot het christendom. Ondanks de oppositie van de zending, en geconfronteerd met intense nationalistische druk in de jaren 1920, pleitte Hume voor het toekennen van meer zeggenschap voor de Chinezen. In 1926 bood hij zijn ontslag aan het Yale-China bestuur wegens een geschil over dit beleidsterrein. De zending wilde de zeggenschap over ziekenhuis en universiteit behouden, terwijl Hume voorstander was van overdracht aan de Chinese autoriteiten. Dit laatste geschiedde. Hij ging in New York werken aan de universiteit, maar keerde later toch nog terug naar China en deed van 1934-1937 onderzoek naar de medische opleidingen in China. Hij verdiepte zich later in de Chinese medische geschiedenis, publiceerde boeken over oosterse en westerse benaderingen van geneeskunde en diende als medisch adviseur in verschillende aan kerk en zending gerelateerde instituten. Hij overleed in Wallingford, Connecticut in februari 1957. Hij

schreef drie boeken: *The Chinese Way of Medicine* (1940), *Doctors East, Doctors West: An American Physician's Life in China* (1940) en *Doctors Courageous* in 1950.

DOCTORS EAST, DOCTORS WEST

Dit boek geeft een levensecht verslag van de bewonderenswaardige manier waarop Hume met eerbied voor Chinese tradities en cultuur en met een goede beheersing van de Chinese taal aan zijn project werkte. Aanvankelijk is er alleen sprake van een geleidelijk steeds drukker bezochte polikliniek, later uitgebreid met een beddenhuis. Hij weet goede relaties op te bouwen met de autoriteiten en imponeert af en toe zijn patiënten met medische successen. De traditionele Chinese dokters worden door hem met respect behandeld als collega's en lange tijd begint Hume zijn lichamelijk onderzoek met het op zes plaatsten voelen van de pols, ook al hecht hij daar zelf weinig waarde aan. Hij komt er ook achter dat zijn patiënten, nadat ze bij hem geweest zijn, vervolgens vrijwel allemaal linea recta naar de Chinese kruidendokters gaan. Daar worden middelen te koop aangeboden, die ook nu nog populair zijn bij de Chinese burger: berengal voor zere ogen, maaginhoud van tijgers tegen braken, otterlevers tegen tuberculose, neushoornpoeder tegen alle kwalen en slangenvlees tegen reumatiek. De angst voor boze geesten en voorouderverering waren nog prominent aanwezig en vaak moesten de geesten vriendelijk worden gestemd alvorens men bijvoorbeeld met de bouw van een (zieken)huis durft te beginnen.

Hume voelt pols

Met zijn beperkte laboratorium mogelijkheden, lichaamstemperatuur meten, de chirurgie onder chloroform-narcose (hij verwijdert zo eens een kogel uit een been bij een schurk die hem later zijn leven redt) en therapeutische successen als die met kinine bij malaria bouwt hij een goede reputatie op. Ook maakt hij werk van preventie terzake van de veel voorkomende ziekten als kala azar, tuberculose, malaria, mijnworminfecties en tyfus. Zijdelings krijgt hij ook te maken met de

epidemie van bubonpest in 1911 in Mantsjoerije, waaraan de traditionele Chinese dokters geen eind konden maken, maar de Amerikaanse dokters wel. Hume krijgt ook te doen met oproer, revolutie, krijgsheren en omwentelingen, waarbij hij en andere westerlingen het er soms maar ternauwernood levend vanaf brengen. Aan het eind van zijn verblijf in Changsha wordt hij nog een keer in consult ontboden bij Tsjang Kai Chek, die kiespijn heeft en hem overigens goed gezind is. Inmiddels durft Hume het uitgebreide polsvoelen achterwege te laten en trekt de kies tot grote dankbaarheid van de leider.

Wat kunnen wij te weten komen over de TCM in die tijd in China? Bitter weinig, want de Chinezen in die tijd verlieten zich op de traditionele dokters, die zich beperkten tot de beproefde vormen van diagnostiek: polsvoelen, tong bekijken en observatie van het lichaam. Daarna werden kruiden mengsels voorgeschreven, waarvan de samenstelling werd gewijzigd als de zieke niet opknapte. Vaak werden ook bedevaarten naar relevante heiligdommen ter ere van bepaalde geesten aanbevolen. Dat was toen de stand der geneeskundige praktijk, voordat de westerse

geneeskunde voet aan de grond kreeg. En wat de TCM betreft: het woord acupunctuur komt in het hele boek niet voor! Slechts eenmaal (pag. 195) wordt ene dr. Chu ten tonele gevoerd, goed thuis in de medische folklore van het oude China (aldus Hume), maar openstaand voor nieuwe kennis. Hij was legerdokter geweest tijdens de oorlog tegen de Fransen in 1885 en praktiseerde daar de 'oude geneeskunde': kruiden zalfjes, 'needling' en 'all that'. Dat zal wellicht op de acupunctuur hebben geslagen, maar deze was kennelijk begin 1900 reeds verlaten. De inhoud van Hume's boek is dus allerminst strijdig met de eerder verkondigde constatering dat die TCM, thans zo populair over de hele wereld tot en met de WHO, een typisch voorbeeld is van 'invented traditions', die geschiedvervalsing waarover Hobsbawn zo'n instructief boek schreef. ●

Berghout A. *Heer en meester aan het ziekbed. Leven en werk van Isidore Snapper (1899-1973) Internist*. Uitg Boom, 2017. Amsterdam.

Ad hominem

C.N.M. Renckens

IN MEMORIAM DR. A.H.B. SCHUURS (1938-2017)

Schuurs behaalde zijn tandartsdiploma in 1966 en trad toe tot de staf van de ACTA, de universitaire tandartsopleiding te Amsterdam, waar hij in 1981 promoveerde op een sociaal-tandheelkundig onderwerp. In tijden waarin in tandheelkundige tijdschriften serieus werd gediscussieerd of het ethisch toelaatbaar was om amalgaamvullingen te verwijderen als behandeling van MS was de aan de ACTA verbonden universitair hoofddocent en tandarts Albert Schuurs een baken van licht en deskundigheid. Hij nam in de jaren 90 een duidelijke positie in tegen al die kwakzalvende collegae en hun gelovige aanhangers en moest er niets van weten. Hij wees in het *Ned Tijdschrift voor Tandheelkunde* (1993) op de psychosomatische kenmerken van lijdsters aan de amalgaamziekte en wees op de dubieuze oorsprong van die nieuwe epidemie. Het waren kwakzalvers (acupuncturisten, biologische tandartsen en orthomoleculairen) die de aanval op het vanouds beproefde materiaal hadden geopend. Schuurs wees erop dat in de VS en in Zweden de commotie over het amalgaam nog aanzienlijk groter was dan in ons land. In een bericht

Albert Schuurs

geworden aflevering van de 60 *Minutes-show* op de Amerikaanse televisie (19 december 1991) werden 'genezingen' getoond van de 'amalgaamziekte'. Dat betrof een op krukken steunende vrouw, die na verwijdering van alle amalgaamvullingen vlot wandelend de praktijkruimte verliet en diezelfde avond nog uit dansen kon gaan! De indruk, die al deze opwinding in tandheelkundig Nederland wekte, was dat men daar nog onwennig en tamelijk tolerant tegen deze nieuwe kwakzalverijen aankeek. Ook al doen ze vreemde dingen, de collega-tandartsen werden door velen nog altijd als volwaardige collega's beschouwd en aan hun morele integriteit of verstandelijke vermogens werd nergens getwijfeld. Ook de NMT had een terughoudend standpunt over alternatieve tandartsen en van optreden tegen deze vakbroeders

Terwijl biologische tandartsen op brutale

Carla Dik-Faber

wijze een loopje namen met de waarheid bleef Schuurs, die hen ongetwijfeld voor gek verklaarde, op rustige en besliste wijze argumenteren. Hij had daarbij een zeer aangename stijl van schrijven. In 1995 publiceerde hij samen met mederedacteur Davidson het 292 pagina's tellende boek *Amalgaam. De feiten* waarin de stand der wetenschap en de maatschappelijke impact van de amalgaamfobie aan bod kwam. Amalgaam bleek een zeer veilige vulling te zijn. Ook werd er een steekproef in beschreven onder 5000 Nederlanders aan wie werd gevraagd of zij dachten dat amalgaam schadelijk was voor de gezondheid. Dertien procent dacht van wel, 14% dacht van niet en de meerderheid had geen mening. Schuurs publiceerde ook in Engelstalige vaktijdschriften over amalgaam, traumatologie en pijnstilling en was auteur en redacteur van enkele boeken, onder andere over de gebitspathologie (recent vernieuwd: *Pathology of hard dental tissues*, 2013), amalgaam en het bleken van tanden. In de VtdK-jubileumuitgave *Kwakzalverij, 125 jaar medische folklore* (red. Hans van Maanen, 2005) schreef hij een artikel met als fraaie titel: 'De amalgaamoorlog: *im Westen nichts neues*'.

Schuurs was in de latere fase van zijn loopbaan verbonden aan de vakgroep cariologie en endodontologie van de ACTA en bleef ook na zijn 65ste aan de ACTA verbonden en nam pas afscheid in juni 2017. In de overlijdensadvertentie, die de ACTA in de *Volkskrant* plaatste werd hij geroemd als academicus in hart en nieren, kritisch en erudiet. Hij was een gedreven docent en onderzoeker. Schuurs overleed op 17 december 2017 volkomen onverwacht op 79-jarige leeftijd.

CARLA DIK-FABER EN DE ALTERNATIEVE GENEESKUNDE IN CHRISTENDEMOCRATISCH PERSPECTIEF

De columnist Jan van Klinken van het *Reformatisch Dagblad*, van oudsher sympathisant van alternatieve genezers en ook bewonderaar van de Rotterdamse chirurg Casper van Eijck (zo onthulde hij dat deze zich bij voorkeur per scooter verplaatst om ook op zondag zijn patiënten thuis op te zoeken) stelde het met enig leedwezen vast, maar hij kon op 23 oktober 2017 onder de leden van het toen aangetreden kabinet geen enkele sympathisant van de alternatieve geneeskunde vinden. Met veel moeite kon Van Klinken nog wel wijzen op het CU-Kamerlid Carla Dik-Faber. Zij liet zich in 2015 in een interview met de MMV-special *Cornelis* positief uit over het Moermandieet. Haar schoonvader had dankzij het Moermandieet nog een flink aantal jaren geleefd met zijn kanker. Ook pleitte zij eens voor onderzoek naar fytotherapie als alternatief voor antibiotica in de bio-industrie. Dik-Faber heeft volksgezondheid in haar portefeuille maar kwam niet voor de job op VWS in aanmerking. *Vrij Nederland* riep haar in 2015 uit tot meest efficiënte Kamerlid.

Onze leden vragen zich wel eens af wat de VtdK eigenlijk bereikt heeft, maar als wij – in overdrachtelijke zin – onze zegeningen tellen, dan zien wij toch een enorm verschil in de opvattingen zoals te vinden in de publieke en derhalve ook politieke opinie over de kwakzalverij nu en zeg 25 jaar geleden. Nog maar elf jaar geleden liet CDA-kamerlid Van Haersma Buma zich verschalken door de orthomoleculaire

zakenman Gert 'Ortho' Schuitemaker en was spreker op een van diens propagandistische congresjes (i.c. Symposium Voeding & Gedrag in de medische praktijk, 14 oktober 2006 te Utrecht) en bevond zich daar in het gezelschap van Hoenders en iemand die de gevangenis-koks in ons land collectief beledigde, want hij beweerde dat onze criminelen extra supplementen zouden moeten slikken. Op ons verzoek zijn spreekbeurt daar af te zeggen ging Buma niet in. De man is inmiddels opgeklommen tot fractievoorzitter van een der grootste regeringspartijen. In ons schrijven aan hem konden wij wijzen op een lange parlementaire traditie van steun aan kwakzalverijen. Lees verder ter opfrissing van uw geheugen.

Reeds aan het begin van de 20ste eeuw bepleiten protestantse politici als Abraham Kuyper en De Savornin Lohman de belangen van homeopaten en natuurgenezers. Veel later namen CDA-ers het op voor Moerman, een dorpsdokter die een kankerdieet ontwikkelde. Ook werd in 1982 in de Tweede Kamer de motie Borgman-Lansink-Terpstra aangenomen waarin voor wetenschappelijk onderzoek van de moermantherapie werd gepleit en in 1982 eisten CDA-parlementariërs dat de Inspectie moermanartsen met rust moest laten, hoewel zij nogal wat onheil aanrichtten. In 1984 nam de kamer een motie van CDA en VVD aan, waarin om handhaving van het kwakzalversmiddel Vasolastine (een zogenaamd enzympreparaat) als een ziekenfondsverstrekking werd gepleit. Het huisartsenvestigingsbeleid dat CDA-staatssecretaris Van der Reijden in 1986 introduceerde was een dieptepunt: alternatieve huisartsen werden daarin positief gediscrimineerd. In 1990 reikte CDA-kamerlid Ad Lansink de (homeopathische) Arij Vrijlandprijs uit aan de homeopathische arts, die oprichter was van de Stichting Homeopathische Opleidingen. In 1996 verzocht het CDA-Kamerlid Soutendijk om opnemning van de Cubatherapie (tegen een erfelijke tot blindheid leidende oogziekte, retinitis pigmentosa) in het ziekenfondspakket. In 1998 concludeerde de Gezondheidsraad dat deze behandeling, bedacht door de omstreden Cubaanse dr. Orfilio Pelaez, nutteloos was. In 2002 stemde de Tweede Kamer voor handhaving van de antroposofische middelen, hoewel ze in feite niet meer rechtmatig in de handel konden zijn.

Hoewel er met enig zoeken in de GroenLinks

fractie ook wel een pro-kwak politicus te vinden zal zijn kunnen wij toch met voldoening vaststellen dat sympathie voor de kwakzalverij in de politiek ver te zoeken is. En dat geldt zelfs ook voor de aanhangers van het algemeen betwijfeld christelijk geloof. Vooruitgang, beste lezer, aanzienlijke vooruitgang.

WE TOO IN DE ALTERNATIEVE GENEESKUNDE

In het *NTtdK* van september 2015 (pag. 18) bevestigden wij reeds aandacht aan de casus van 'psychometrisch paranormaal genezer' Jacques Weel uit de Wijde Wormer, die was vrijgesproken van seksuele uitbuiting van een patiënte. De kwakzalver die bijna acht jaar misbruik maakte van de op hem verliefd geworden patiënte, van wie hij wist dat ze een slecht huwelijk had, kwam hiermee niet weg, want zij ging in hoger beroep en dat leidde in oktober 2015 tot een veroordeling tot twee maanden voorwaardelijke gevangenisstraf en een betaling van € 3.270 aan het slachtoffer. (ECLI:NL:GHAMS:2015:5669). Daarnaast kreeg hij 120 uur taakstraf, moest zich melden bij de Reclassering te Zaandam en moest hij zich laten behandelen in een forensisch zorg-instituut, zulks op aanwijzing van de reclassering. De vrouw had een aanzienlijk hoger bedrag als smartengeld geëist, maar daarvoor verwees het Amsterdamse hof haar naar de civiele rechter. De magnetiseur had meermalen gemeenschap met de vrouw, hij verleide haar tot orogenitaal contact en liet haar ook een vriendin verleiden tot meedoen in seksuele handelingen in een trio. Het hof maakte korte metten met de redenering van de rechtbank dat de kwakzalver behandeling en privé-contacten prima had weten te scheiden. Weel ging in cassatie, maar op 15 november 2016 bevestigde de Hoge Raad het arrest van het Amsterdamse hof, dat daarmee onherroepelijk was geworden. De vrouw startte daarna ook een civiele procedure om schadevergoeding te verkrijgen. Zij drong er bij de VtdK op aan dit arrest bekend te maken om mogelijke andere slachtoffers te waarschuwen. Aan dat verzoek heeft de VtdK thans wel voldaan.

De Hoge Raad kreeg met deze zaak binnen een korte tijd een tweede geval voorgelegd waarin een magnetiseur de hoofdrol speelde. In maart 2015 had zij in cassatie geoordeeld

dat een varkenshouder/magnetiseur uit Mill (N-B) vrijgesteld mocht worden van btw-betaling omdat zijn diensten, bestaande uit magnetiseren en 'psychotherapie', gelijkwaardig mochten worden geacht aan die van psychologen en psychiaters. De alternatieve genezer deed met succes een beroep op het neutraliteitsbeginsel. Of Weel altijd zijn btw heeft betaald, dat is ons onbekend.

CIRAN NOG NIET FAILLIET

Op 15 december 2017 bepaalde het Gerechtshof Arnhem dat de omstreden zorgverlener CIRAN, in 2017 ook nog genomineerd voor de Meester Kackadorisprijs, recht heeft op de door zorgverzekeraar VGZ ingehouden betaling van aangehouden declaraties. Eerder dat jaar had de kantonrechter VGZ in het gelijk gesteld en dreigde er een acuut faillissement voor CIRAN en meerdere onder haar paraplu werkende revalidatie-instellingen. VGZ beweerde tussen 2014 en 2016 zo'n 20 miljoen euro te veel te hebben betaald en staakte haar betalingen in 2017. Het hof beweerde dat VGZ niet had aangetoond dat de declaraties ongefundeerd waren en VGZ moest onmiddellijk de 7 miljoen euro

over 2017 uitbetalen. Het hof stelde overigens dat nog onzeker was wie er gelijk had omdat zij het gewicht van de medische argumenten van de VGZ-artsen en die van CIRAN, die diametraal tegenover elkaar stonden, niet kon bepalen. Het achtte zich daartoe onvoldoende competent. Daarvoor zal een bodemprocedure noodzakelijk zijn. CIRAN kwam niet alleen in opspraak wegens falsificaties, zoals in een *Zembla*-uitzending werden getoond, maar evenzeer omdat de patiënten vreemde behandelwijzen moesten ondergaan waaronder een weekendje levenskunst, geleid door boeddhistische monniken. CIRAN vierde in 2015 zijn 15-jarig bestaan met een megalomaan jubileumcongres, waarbij de fratsen van de Maserati-man bleek afsteken. Tot de sprekers van het te Venlo gehouden congres ('De kunst van gezond zijn') en feest behoorden spiritueel denkende figuren als Herman Wijffels en een Frans-Tibetaanse monnik, de gebruikelijke schnabbelaars van de Speakers Corner als Herman Pleij, Bas Heijne en Eduard Bomhoff, terwijl de hoofd-inspecteur van IGZ Ronnie van Diemen-Steenvoorde ook acte de présence gaf. Gespreksleider was Astrid Joosten en de muzikale omlijsting werd verzorgd door Cor Bakker. ●

Over de ‘definitieve afrekeningen’ met de homeopathie

C.N.M. Renckens

Karel van het Reve, opgegroeid in een communistisch gezin, stemde zijn hele leven op de PvdA, hoewel hij het eigenlijk volledig eens was met het verkiezingsprogramma van de VVD. Dat gold veel minder voor het PvdA-programma.

Toch bleef hij het gevoel hebben dat hij niet bij de VVD hoorde. Maar als hij – het waren de tijden van Den Uyl als partijleider – het stemhokje betrad mompelde hij altijd voor zich uit: ‘Dit is de laatste keer, Joop!’. Aan die anekdote moest ik denken, toen een journalist die voor de *KIJK* een stuk over de homeopathie ging schrijven mijn mening over die behandelwijze vroeg. Ik heb mij al lang geleden voorgenomen nooit meer over die extreem onzinnige kwakzalverij te schrijven, want schuddend verdunnen en het gelijkende met het gelijkende genezen: hoe dom wilt u het hebben? Verspilde energie en een belediging van uw intelligentie om daar voor de zoveelste keer een kanon op los te laten. Toen ik de journalist natuurlijk toch braaf te woord stond schoten mij zonder enige inspanning een aantal beschouwingen over de homeopathie te binnen, die tijdens hun verschijnen beslist als onweerlegbare en fatale kritiek konden gelden. Maar dat effect bleef uit en vroeg of laat kwam er telkens weer een soortgelijke kritiek en we hebben de laatste vast nog niet gezien. Ik geef u een korte en vast niet complete opsomming in chronologische volgorde.

1. Dr. G.W. Bruinsma, mede-oprichter Vereniging tegen de Kwakzalverij, geneesheer en

Bruinsma

later inspecteur. Kenmerkend citaat: ‘Wij beschouwen de homeopathie als een ontzaglijke dwaling op genees- en natuurkundig gebied. Haar beginsel mist zoo geheel en al elken wetenschappelijke steun, hare methoden van onderzoek en Zoogenaamde ervaringsleer zijn zoo bij uitstek subjectief en zijn noodwendig de oorzaak van Zooveel misgrepen en onzin, dat het waarlijk verwondering verdient hoe dit stelsel zich bijna een eeuw heeft kunnen handhaven’. (*Maandblad tegen de Kwakzalverij*, 1885:nr 2;1.)

2. Professor Barend J. Stokvis, eminent hoogleraar pathologie en interne geneeskunde, UvA. Hij gaf op verzoek van zijn studenten in 1887 vier voordrachten over de homeopathie. Kenmerkende citaten: ‘De homeopathie is bovenal een `therapie der vreemde gewaarwor-

dingen, der stoornissen en wijzigingen in het subjectief bevinden der patiënt'. In de vierde voordracht valt natuurlijk het doek voor de homeopathie volledig. Deze hoeft in principe door de nieuwe geneeskunde niet actief bestreden te worden. Ze kan gezien worden als 'een van de vele afdwalingen van de menselijke geest', wel van belang voor de geschiedschrijving, maar verder niet echt. Tenzij 'de aanhangers van de homeopathie hun stelsel als het enige ware aanprijzen "met marktgeschreeuw"', daarbij verdachtmakingen in plaats van argumenten gebruiken, enzovoort, want dan 'treedt de nieuwe geneeskunde kalm en bezadigd in het strijdperk, ontrukkt aan de homeopathie "hare vreemde veren" en doet haar kennen als een "uit het oogpunt van menselijkheid hoogst strafbare dwaling"'. (*Ned Tijdschrift voor Geneeskunde*. 1887;617-625)

Stokvis

3. Dr. D.K. de Jongh, farmacoloog Leiden. Kenmerkend citaat: 'De praktijk der homeopathen is een conglomeraat van zeer uiteenlopende handelingen, die niet onder een gemeenschappelijk reëel gezichtspunt gebracht kunnen worden en waarvan de praktische doeltreffendheid als zeer onwaarschijnlijk moet worden aangemerkt. De homeopathie, als geheel gezien, is een mislukte poging om de therapie te doen verlopen volgens een vast schema, gebaseerd op de oude similia-gedachte, voor welke gedachte in de hedendaagsche geneeskunde geen plaats meer is'. (p. 453 van zijn proefschrift uit 1943: Critische beschouwingen over de homeopathie. Ontstaan, ontwikkeling

De Jongh

en wezen van dit therapeutische stelsel).

4. C.P. van der Smagt, huisarts te De Bilt en bestuurslid VtdK (1989-2011). Kenmerkend citaat: 'De conclusies van De Jongh uit 1943 hebben nog niets van hun geldigheid verloren. (...) We moeten concluderen dat dit (de EU-regelgeving) een ongunstige ontwikkeling is. Homeopathie kan geen rol spelen bij het oplossen van gezondheidsproblemen en is waarschijnlijk schadelijk voor de volksgezondheid. Door haar medicaliserend effect stoort ze de emancipatie van patiënten. Bovendien drijft ze de kosten van de gezondheidszorg op.' (*Skeptische Notitie* nr 6. *Homeopathie. Het wonder van het gelijkende*. 1992. p. 67)

Van der Smagt

5. Lancet-editorial The End of Homeopathy. Op 25 augustus 2005 verscheen in *The Lancet* een overzichtsartikel over de homeopathie door Aijing Shang e.a.: Are the clinical effects of homoeopathy placebo effects? Comparative study of placebo-controlled trials of homoeopathy and allopathy (Volume 366, No. 9487, p726-732) en de conclusies waren vernietigend. De hoofdredacteur schreef vervolgens: 'That homoeopathy fares poorly when compared with allopathy in Aijing Shang and colleagues' systematic evaluation is unsurprising. Of greater interest is the fact that this debate continues, despite 150 years of unfavourable findings. The more dilute the evidence for homoeopathy becomes, the greater seems its popularity. For too long, a politically correct laissez-faire attitude has existed towards homoeopathy, but there are now signs of enlightenment from unlikely sources'.

6. Dr. Josie Briggs was nefroloog en van 2008 tot oktober 2017 directeur van het NCCAM, later voortgezet als NCCIH. Deze Amerikaanse instelling waaraan 70 mensen verbonden zijn doet niets anders dan het subsidiëren van onderzoek naar alternatieve geneeswijzen en heeft een jaarlijks budget van ruim 130 miljoen dollar. Bij haar aantreden stelde zij dat de NCCAM zou gaan stoppen met onderzoek van pseudowetenschap als homeopathie. Als zelfs

deze zeer pro-alternatieve instelling de homeopathie niet meer wil onderzoeken (zij hield zich overigens niet strikt aan deze belofte en verpatste nog ruim een half miljoen aan homeopathie-onderzoek) dan zegt dat toch genoeg?

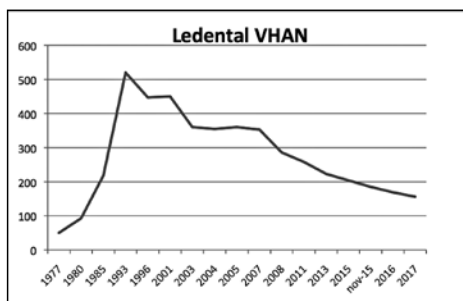
7. De EASAC, *European Academies Sciences Advisory Council*, publiceerde in september 2017 het rapport *Homeopathic products and practices: assessing the evidence and ensuring consistency in regulating medical claims in the EU*. Deze raad waarin namens de KNAW de Nijmeegse internist prof. Jos van der Meer plaats heeft stelde dat EU-lidstaten homeopathische middelen niet meer moeten toestaan zolang werking en veiligheid niet zijn aangetoond. Deze overkoepelende Europese adviesraad van wetenschapsacademies accepteert dat er in sommige gevallen wellicht sprake van een placebo-effect, maar is er geen enkel wetenschappelijk bewijs dat homeopathische middelen werken voor welke ziekte dan ook. EASAC adviseert dat homeopathische middelen moeten voldoen aan dezelfde eisen als reguliere geneesmiddelen. Als niet op wetenschappelijke wijze kan worden onderbouwd dat een dergelijk middel werkt, moet er geen registratie worden afgegeven door controle instanties, zoals thans in Nederland nog geschiedt door bijvoorbeeld het College ter Beoordeling van Geneesmiddelen.

MAAR TOCH

Mocht er toch nog een weldenkend mens in discussie geraken met een aanhanger van de homeopathie, dan zal die er bij gebrek aan ster-

kere argumenten vermoedelijk op wijzen dat nog in 2014 aan de beruchte homeopaat Jan Scholten uit Utrecht het ridderschap in de orde van Oranje-Nassau werd toegekend wegens zijn grote verdiensten voor de homeopathie, die hij verfijnde door bij de geneesmiddelkeuze niet alleen het similia-principe aan te houden, maar door ook het periodiek systeem van Mendelejev daarbij te betrekken. Gelukkig werd tegen hem en zijn vriendje Van Gelder in 2017 door het Centraal Tuchtcollege voor de Gezondheidszorg een waarschuwing uitgesproken wegens hun propaganda voor homeopathie als middel tegen aids in Kenia. Vergeefs eiste Scholten bij die zaak dat er in het tuchtcollege geen leden van de VtdK zouden mogen zitten. Het college ging op die eis niet in en de leden waren helemaal geen VtdK-lid hoewel zij dat natuurlijk wel behoren te zijn. Het aantal homeopathisch artsen dat lid is van de VHAN daalt al decennia gestaag: sinds het hoogste aantal uit 1993 (520 leden) daalde dit tot nog maar 156 in 2017. Het laatste argument van uw opponent zal eruit bestaan dat in Zwitserland homeopathie in het basispakket zit. De Zwitserse regering weet dat de wetenschappelijke bewijzen voor werkzaamheid ontbreken, maar moest de uitkomst van een referendum uit 2009 uitvoeren, waarin tweederde van de Zwitsers zich uitsprak voor opname van alternatieve geneeswijzen in het verplichte basispakket. Ook de acupunctuur, de antroposofie en de fytotherapie moeten sinds augustus 2017 in het vaderland van Alfred Vogel worden vergoed. Zo heeft de achterlijke boerenbevolking van het bergstaasje na de uitvinding van de koekoeksklok en het zakmes nu weer eens iets nieuws om trots op te zijn. ●

Correspondentie

Rechtsstatelijk

Begin oktober 2017 ontving het secretariaat de volgende brief:

'U zult het mij, naar ik hoop, niet euvel duiden dat ik hiermede mijn lidmaatschap van Vereniging tegen de Kwakzalverij beëindig. Dit besluit heb ik niet lichtvaardig genomen, maar de artikelen van de Heer Renckens, waarin de nuance nog al eens wordt gemist, beginnen mij steeds meer te irriteren. Wat de deur dicht doet is het artikel in het laatste nummer van Uw Tijdschrift, waar op bladzijde 29 de Heer Renckens ons vier eeuwen oude Hoog College van Staat, de Raad van State, met als Voorzitter ons Staatshoofd, denigrerend betitelt als 'club'. Dit is ongepast en duidt op een gebrek aan rechtsstatelijk besef.

Maar dat is nog niet alles. In Nederland wordt recht gesproken "In naam van de Koning". Om geheel onnodig de namen van de betrokken rechters te vermelden is misplaatst en zou zelfs heel ongelukkig kunnen worden uitgelegd. In Nederland is het Recht neutraal en onpersoonlijk. Dat de Heer Renckens er tenslotte de irritatie van Onze Lieve Heer bij haalt is ook minder gelukkig, omdat de Koning in wiens naam recht wordt gesproken regeert bij de Gratie Gods.

De Heer Renckens zou er daarom goed aan hebben gedaan om na de geciteerde mening van de Heer Terlouw een punt achter zijn artikel te plaatsen. Wat ik overigens ook minder gelukkig vind, is dat U bisschop De Korte voordraagt voor de Kackadorisprijs 2017. Deze 'verlichte' bisschop, die het onder een doctrinaire aartsbisschop al moeilijk genoeg heeft, kunt u toch moeilijk verwijten een richtlijn van Rome uit te voeren. Als U de moed hebt zou U de Paus moeten voordragen voor uw Prijs. Wij zijn het echter ongetwijfeld eens dat een dergelijke voordracht geen wijs besluit zou zijn. Houdt toch enige afstand van religie. Bij het nastreven van Uw doelstellingen, die ik overigens geheel onderschrijf, hebt U Uw handen al vol aan het aan de kaak stellen van 'praktijken' van Uw (pseudo) vakgenoten.'

Naschrift Renckens:

Laat ik beginnen met te stellen dat ik het waardeer dat dit oud-lid, dat anoniem wil blijven, zijn opzegging gepaard doet gaan met een uitgebreide motivatie. Toch blijf ik van mening dat de Raad van State hier heeft geblunderd en een fikse bele-

diging aan de artsen in ons land heeft uitgedeeld. Artsen zijn trots op hun met aanzienlijke inspanning verworven en wettelijke beschermde titel en nu het een praktijkhouder wordt toegestaan twee chiropractors als 'onze artsen' te betitelen, nu kan ik mijn ergernis daarover nauwelijks beteugelen. De trend van mijn stukje was duidelijk en daaraan kan ook het feit dat Willem-Alexander voorzitter is niets veranderen. Hij is – voor zover ik weet – ook niet juridisch geschoold en heeft de betreuwenswaardige uitspraak niet kunnen voorkomen.

Over de Kackadorisnominatie van De Korte is door jury en bestuur lang gediscussieerd. De suggestie om niet de 'progressieve bisschop' te nomineren maar de RK kerk of zelfs de paus is daarbij uitgebreid overwogen. Toch valt De Korte wel te verwijten dat hij de oekazen uit het Vaticaan klakkeloos uitvoert, als ware hij een burgermeester in oorlogstijd. Er zouden ook voor een bisschop grenzen moeten zijn en de eis van deze paus dat elk bisdom een exorcist in dienst neemt, zou de druppel kunnen zijn die de emmer deed overlopen. We leven niet in de middeleeuwen en ook niet in Zuid Amerika. Maar De Korte blijft gewoon zitten.

Tandartsenblad rectificeert na VtdK-klacht bij Reclame Code Commissie

In *Dental Tribune*, jaargang 7, nr 6 (augustus 2017) stond een artikel van de hand van redactrice Tessa Vogelaar, waarin twee geïnterviewden respectievelijk een mondhygiëniste en een orthomoleculair voedingsdeskundige het nut van orthomoleculaire middelen bespraken. Ons voormalig bestuurslid Joffe maakte bij de Reclame Code Commissie (RCC) bezwaar tegen dit artikel, dat hij als reclame voor onbewezen middelen interpreteerde. Onvermeld bleef bovendien dat beide dames als zzp'ers werkten voor de firma Bluem. *Dental Tribune* is een maandelijks gratis nieuwskrant voor tandartsen en verschijnt ook in veel andere landen.

In haar reactie naar de RCC wees de redactie erop dat hier geen sprake was van publieksreclame, maar van een artikel in een vakblad. Een deel van de wel stand houdende verwijten was deels toe te schrijven aan inkorting van het artikel op de website. De redactie trok zich de klacht wel aan, te meer daar zij grote waarde hecht aan *evidence-based* handelen in de mondzorg. Op 22 augustus plaatste *Dental Tribune* derhalve een rectificatie

op haar website, waarin zij de niet vermelde belangenverstrengeling toegaf. Ook noemde zij het onderwerp 'controversieel'. Zij bleef benadrukken dat het artikel onafhankelijk tot stand was gekomen en wees erop dat de firma Bluem niet had betaald voor dit artikel. Joffe nam genoegen met deze actie en zag van verdere behandeling door de RCC af.

Integratieve geneeskunde in het HagaZiekenhuis

Op 20 november 2017 verzond het bestuur de volgende brief naar de raad van bestuur van het Haagse Haga ziekenhuis:

'Zeer geachte heer Van Rijn,

Namens de in het briefhoofd genoemde Vereniging wil ik uw aandacht vragen voor een gevaarlijke ontwikkeling binnen uw ziekenhuis. Het betreft hier het binnensluizen van alternatieve geneeskunde en kwakzalverij in de afdelingen kindergeneeskunde en hematologie. Dit geschiedt onder het modieuze maar verraderlijke mom van 'integrative medicine', een aanpak die beweert *evidence-based* behandelmethoden aan te bieden, zowel afkomstig uit de reguliere geneeskunde als die uit de alternatieve geneeskunde (men spreekt graag van 'complementaire geneeskunde', al weer een eufemisme). Maar alternatieve geneeswijzen zijn per definitie niet 'evidence based', want zodra zulks het geval is worden ze opgenomen in de reguliere geneeskunde en haar richtlijnen en protocollen.

Wat e.e.a. in de praktijk gaat betekenen is af te lezen op de website van de afdeling hematologie, waar men schrijft over het Project Integrative Medicine/Aanvullende zorg voor hemato-oncologische patiënten in het HagaZiekenhuis (auteur: dr. Martin Schipperus, internist-hematoloog). Als bijlage stuur ik u een pagina van de pdf die over dit project op voornoemde website te vinden is. Het betreft 'Pijler 4' van de 'integrative medicine'. Edzard Ernst schreef over deze infiltratie van kwakzalverij in de ziekenhuizen bijgaande uitstekende analyse (tweede bijlage, separaat).

Geen enkele van de in Pijler 4 genoemde behandelmethoden¹ kan bogen op wetenschappelijk bewijs en zou dus hoogstens de status van experimentele geneeskunde kunnen opeisen. Dat betekent echter dat aan alle wettelijke vereiste randvoorwaarden voor medische experimenten moet worden voldaan. Dit soort onderzoek geschiedt in ons land al lang niet meer omdat vrijwel nooit iets werkzaam werd gevonden en nadat de van overheidswege gesubsidieerde onderzoeksprojecten

eind jaren 90 waren geëvalueerd.

Bij dezen verzoeken wij u deze ongewenste ontwikkeling te keren en de medische staf te verzoeken zich te beperken tot de reguliere geneeskunde.'

Op 15 december ontvingen wij de volgende reactie:

'Wij hebben uw brief in goede orde ontvangen en herkennen ons niet in de door uw vereniging geschetste gevaarlijke ontwikkeling binnen ons ziekenhuis. HagaZiekenhuis biedt zorg aan patiënten met als basis de professionele standaard en wetenschappelijk bewijsvoering. Bij hemato-oncologische patiënten en binnen de kindergeneeskunde past HagaZiekenhuis integratieve medicatie toe waarbij specifieke aandacht uitgaat naar toxische interactie van middelen. Patiënten komen overigens veelal zelf met een vraag voor alternatieven naar hun behandelend arts en willen daar specifiek advies over. Overigens wordt ook in het recent geschreven visiedocument 'medisch specialist 2025' melding gemaakt van 'de unieke patiënt, gedeelde besluitvorming, evidence-based en context-based geneeskunde, aandacht voor preventie en leefstijl, naast netwerkgeneeskunde'. Het visiedocument vertoont overeenkomsten met de pijlers van integratieve medicatie zoals al in 2000 gedefinieerd werd door het Amerikaanse consortium Integrative Medicine and Health en inmiddels omarmd is door 67 academische ziekenhuizen.

HagaZiekenhuis is van mening dat juist de medisch specialist op vele manieren kan bijdragen aan preventie. Het geven van Lifestyle adviezen aan patiënten, zoals meer aandacht voor gezonde voeding, het veilig gebruik van voedingssupplementen naast reguliere behandelingen, stimuleren van sport- en of beweging, advies over vermijden van stressfactoren: dit alles zien wij ook als een passend antwoord binnen toekomstbestendige gezondheidszorg en passend naast reguliere geneeskunde.

Als laatste wil ik u meegeven dat HagaZiekenhuis een zorgvuldig opgericht extern verwijscircuit van zorgverleners gericht op voeding, beweging en ontspanning heeft opgebouwd. Ook deze zorgverleners hanteren algemene en op complementaire behandelwijzen toegespitste gedragsregels van de KNMG.

Met deze toelichting gaan wij ervan uit u voldoende informatie te hebben verschaft over de ontwikkelingen in ons ziekenhuis.

Met vriendelijke groet, R.J. de Folter, directievoorzitter HagaZiekenhuis a.i.'

Elektromagnetische velden in de Gelre Ziekenhuizen

Op 20 november verstuurde het bestuur de volgende brief naar de voorzitter van de RvB van de Gelre Ziekenhuizen:

‘Geachte heer Galjee,

Eerst recent werden wij geattendeerd op het feit dat er in uw locatie Zutphen gebruik gemaakt kan worden van een ‘stralingsbaldakijn’, een soort klamboe, die zou beschermen tegen de vermeende schadelijke effecten van elektromagnetische velden (EMV). Het zal u bekend zijn dat de energieniveaus van door apparatuur (wifi, GSM, mobiele telefoons, stopcontacten) opgewekte EMV’s praktisch nihil zijn en ruimschoots binnen de in ons land aangehouden veiligheidsmarges blijven. De sterkte van het aardmagnetisch veld is wel honderd maal groter dan die welke door bijv. een zendmast wordt veroorzaakt.

Er is een beklagenswaardige groep mensen, die meent deze EMV’s te kunnen waarnemen en er ernstige klachten of zelfs ziekten (EHS: elektro hypersensitiviteit syndroom) van te kunnen krijgen. Er zijn vrijwel geen medici die geloven in het bestaan van deze aandoening en nog niet zo lang geleden is met elegant onderzoek, gefinancierd vanuit het Kennisplatform EMV, glashelder aangetoond dat het hier om een ingebeeld ziekte gaat². Mensen, die aan EHS lijden, moeten van die dwaling worden afgebracht, want zij leiden een ingewikkeld en ellendig bestaan, omringd als zij menen te zijn door allerlei onzichtbaar gevaar. Als een ziekenhuis als het uwe mee gaat in dit bijgeloof, dan kan dat deze mensen stijven in hun ingebeeld ziekte en kan dat het doorbreken van gezond verstand en scepsis vertragen. U bewijst hen daarmee beslist geen goede dienst.

Daar komt nog bij, dat patiënten die in uw poli of in het beddenhuis plaatsnemen onder zo’n baldakijn natuurlijk achter hun rug worden uitgelaachen en voor gek verklaard en ook dat zullen velen van hen wel aanvoelen. Beter ware het dat u zich loyaal verklaart aan de aanbevelingen en conclusies van het Kennisplatform en ophoudt met het aanbieden van deze curieuze service. ‘

Op 27 december werd het volgende bericht ontvangen:

‘Namens de Raad van Bestuur van Gelre Ziekenhuizen inhoudelijk op uw brief van 20 november jl., waarvoor nog dank. Op de locatie Zutphen wordt de stralingsbaldakijn(foto) als hulpmiddel voor pa-

tiënten beschikbaar gesteld, die pretenderen hinder te ondervinden van Elektromagnetische velden. De Raad van Bestuur is zich ervan bewust dat de baldakijn geen (wetenschappelijk onderbouwd) effect heeft. Daar de mogelijke inzet van de baldakijn echter zeer op prijs wordt gesteld, zal Gelre Ziekenhuizen deze – in het kader van gastvrijheid en het zo comfortabel mogelijk maken van de patiënt – op verzoek blijven aanbieden.

Met vriendelijke groet, E.C. (Elza) den Hertog MSc, Lid Raad van Bestuur’

Elektromagnetische velden in Egmond aan den Hoef

Op 6 december 2018 meldde mevrouw Trudy van der Weide-Benedick, beleidsmedewerker Samenleven van wethouder Mesu ons dat deze op 8 november een onderhoud had gehad met de heer van Amstel (zie onder andere het *NTtdK* dec 2017, p. 29). Daarvan is geen verslag gemaakt, maar de heer van Amstel heeft aangegeven dat hij het bloed van een aantal mensen heeft onderzocht maar dat er tot nu toe geen resultaten zijn gevonden die te herleiden zijn naar blootstelling van straling door de betreffende zendmasten. De wethouder heeft hiervan kennis genomen en verder geen toezeggingen gedaan.

Op donderdag 7 december om 20:30 uur is er in Schoorl een raadsinformatie bijeenkomst over EMV Straling van UMTS Mast geweest waar de heer van Amstel een van de sprekers was. Andere sprekers waren de heer Louwrens Wemekamp van het Antennebureau over wet- en regelgeving en technische en natuurkundige aspecten en mevrouw Jacobje Visser van de GGD over gezondheidsaspecten. ●

Noten

- 1 Deze Pijler noemt de volgende behandelmethoden: homeopathie, acupunctuur, TCM, chiropractie, supplementen, reiki, therapeutisch touch, osteopathie, Qigong, meditatie en mindfulness.
- 2 Elektrogevoeligen in Nederlands onderzoek niet in staat elektromagnetische velden waar te nemen
Verantwoording Deze beschrijving geeft een eerste indruk. Indien er behoefte is, bijvoorbeeld vanwege vragen uit de samenleving of media, kan deze eerste indruk uitgewerkt worden tot een met alle deelnemers afgestemde Kennisplatformreactie. Datum 20-02-2017 Opsteller Kennisplatformbureau. Bijlagen - Referentie KP EMV 20170220

REGISTER ARTIKELEN

NEDERLANDS TIJDSCHIFT TEGEN DE KWAKZALVERIJ 2017

A

Ad hominem	nr. 1	2017	pag. 15
	nr. 2	2017	pag. 18
	nr. 3	2017	pag. 19
	nr. 4	2017	pag. 25

C

Cameratoezicht	nr. 3	2017	pag. 11
Correctie	nr. 1	2017	pag. 14
Correspondentie: brieven of mails van/aan redactie, bestuur(slid)	nr. 1	2017	pag. 30
	nr. 2	2017	pag. 33
	nr. 3	2017	pag. 30
Cupping: niets nieuws onder de zon	nr. 1	2017	pag. 26
Curcumine of no-curcumine	nr. 2	2017	pag. 11

D

Delegatie VtdKbestuur bezoekt leiding KNMG	nr. 3	2017	pag. 13
--	-------	------	---------

F

Floww: geval van negatieve transsubstantiatie	nr. 1	2017	pag. 21
Forza italia: vaccinatieperikelen in Italië	nr. 3	2017	pag. 24
Frits van Dam: toespraak naar aanleiding van zijn aftreden als secretaris	nr. 4	2017	pag. 10

H

Hersenstamkanker twee gevallen	nr. 1	2017	pag. 23
--------------------------------	-------	------	---------

J

Jaarrede 2016: voorzitter	nr. 4	2017	pag. 6
Jaarvergadering 2016			
: vooraankondiging	nr. 2	2017	pag. 32
	nr. 3	2017	pag. 15
: verslagen	nr. 4	2017	pag. 1

K

Korte berichten: tandheelkundig amalgaam verdwijnt	nr. 2	2017	pag. 4
--	-------	------	--------

L

Ledenbestand: mutaties	nr. 2	2017	pag. 7
------------------------	-------	------	--------

M

Meester Kackadorisprijs 2017: oproep voor kandidaten	nr. 2	2017	pag. 36
: shortlist	nr. 3	2017	pag. 2
: bijvangst	nr. 3	2017	pag. 9
: aan de KNOV	nr. 4	2017	pag. 12
: juryrapport	nr. 4	2017	pag. 14
: apologie voorzitter KNOV	nr. 4	2017	pag. 17
Modeziekten: komen en gaan	nr. 1	2017	pag. 1
Mijdt spijt	nr. 2	2017	pag. 24

N

Naaldsteken: vroeger en nu	nr. 4	2017	pag. 30
Nooit rustig met vakantie: enig kwakgezelf in Italië	nr. 2	2017	pag. 15

VERVOLG REGISTER ARTIKELLEN

NEDERLANDS TIJDSCHIFT TEGEN DE KWAKZALVERIJ 2017

O

OM: seponeert aangifte tegen magnetiseur Van Dommelen	nr. 1	2017	pag. 27
Open access: voetangels en klemmen	nr. 4	2017	pag. 35

R

Register artikelen NTtdK 2016	nr. 1	2017	pag. 35
-------------------------------	-------	------	---------

S

Sickesz: verdedigt Menten	nr. 1	2017	pag. 9
Symposium 2017			
: omgaan met niet-reguliere behandelwijzen in de huisartsenpraktijk:			
: vooraankondiging 2017	nr. 3	2017	pag. 15
: programma	nr. 3	2017	pag. 16
: ten geleide	nr. 3	2017	pag. 16
: sprekers	nr. 3	2017	pag. 17
: inschrijving	nr. 3	2017	pag. 18
: agenda	nr. 3	2017	pag. 1
: inleiding	nr. 4	2017	pag. 17
: verslagen	nr. 4	2017	pag. 19
Systeembioologie: gekaapt door kruidenkwakzalvers	nr. 1	2017	pag. 11

T

Teken van domheid: gevoeligheid voor kwakzalverij	nr. 2	2017	pag. 1
Titelfraude na Molina: duurt voort	nr. 3	2017	pag. 28

V

Vlees noch vis: 7e congres Integrale Psychiatrie	nr. 2	2017	pag. 28
VtdK-delegatie op bezoek bij IGZ	nr. 4	2017	pag. 43

INHOUD

De wereld redden met 'homeoprophylaxis'	1
FMWV herbergt kwakzalvers	6
Van de bestuurstafel	9
Herregistratie van alternatieve artsen	10
Positieve gezondheid als modekreet	13
Hoop en valse hoop	16
Is TCM inderdaad een recente uitvinding? Een ooggetuigenverslag	18
Ad hominem	21
Over de 'definitieve afrekeningen' met de homeopathie	25
Correspondentie	28
Register artikelen <i>Nederlands Tijdschrift tegen de Kwakzalverij</i>	31